

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Dopitová

**Životní svět trestankyň v řepském klášteře
Kongregace sv. Karla Boromejského (na přelomu 30.
a 40. let 20. stol.)**

**Everyday life of (female) prisoners in the Monastery
of Řepy in the 1930s and 1940s**

Děkuji panu PhDr. Michalovi Pullmannovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, povzbudivý přístup a čas věnovaný mé práci.

Dále děkuji sestře Fidelis z Kongregace svatého Karla Boromejského za umožnění přístupu do kongregačního archivu, i za její ochotu a vstřícnost.

Také děkuji slečně Mgr. Lence Rajtorové za zapůjčení své diplomové práce.

V neposlední řadě děkuji bc. Kláře Podsedníkové za zaslání do programu SPSS.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně, že jsem řádně citoval/a všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 5. 2012

.....
Michaela Dopitová

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je nastínit každodenní život a osudy trestanek v řepském klášteře Kongregace sv. Karla Boromejského na přelomu třicátých a čtyřicátých let dvacátého století.

Práce zahrnuje rozbor trestanek na základě jejich národnosti, sociálního složení, typu zločinu, doby trestu, či náboženského vyznání. Dále se věnuje cílům trestnice, výchovným prostředkům aplikovaným na ženy a respektem trestanek k těmto prostředkům i k samotnému personálu. Popisuje každodenní rytmus v řepském klášteře, včetně činností, které ženy vykonávaly. Sleduje chování a jednání trestanek, jejich vzájemné vztahy, hierarchie mezi ženami a procesy vyjednávání mezi nimi.

Klíčová slova

vězeňství, trestanky, ženská trestnice, každodennost, 20. století, Klášter sv. Karla Boromejského, Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Řepy.

Abstract

The aim of this thesis is to provide insight into the lives and stories of female prisoners kept in the convent of Congregation of Sisters of Mercy of St. Borromeo in Prague's Řepy, at the turn of the 1930s and 1940s.

The thesis consists of analysis of the prisoners, based on their nationality, social position, type of crime, length of sentence, and religion. Another focus is on the aims of the prison, educational means applied on women, and the respect of the prisoners to these means and the staff as such. The thesis describes everyday life in the convent, including activities done by the prisoners. It follows the behavior of the residents, their mutual relationships, the hierarchy between the women and the process of dealing with each other.

Keywords

penology, female prisoners, women's prison, everydayness, 20th century, Monastery of Řepy, Congregation of Sisters of Mercy of St. Borromeo, Řepy.

Obsah

Úvod	7
1 Klášter a řád sv. Karla Boromejského	11
2 Trestní právo a vězeňství v letech 1918-1945	16
3 Typologie trestanek	18
3.1 Národnostní složení trestnice.....	19
3.2 Sociální struktura trestanek.....	20
3.3 Délka trestů.....	21
3.4 Zločiny.....	22
3.5 Vyznání, Stav, Věk trestanek.....	30
4 Výchovné prostředky	32
4.1 Personál	34
4.2 Řád trestnice	35
4.3 Oddělení a disciplinární třídy	35
4.4 Den v trestnici.....	38
4.5 Práce	39
4.6 Náboženská výchova	42
4.7 Vyučování.....	44
4.8 Četba, zpěv a další aktivity trestanek	45
4.9 Hygiena, lékařská péče	46
4.10 Disciplinární tresty	47
4.11 Závěrem	48
5 Každodenní jednání trestanek	50
5.1 Možnosti setkávání a kontaktu mezi trestankami	50
5.2 „Dohlážitelky a mistrové“	53
5.3 Typy žen	54
5.4 Co směly ženy vlastnit a o co měly zájem (věci ukazující preference trestanek a sloužící jako prostředek výměny a vyjednávání)	60
5.5 Další faktory mající vliv na vztahy mezi trestankami	63
Závěr	66
Seznam pramenů	69
Seznam literatury	70
Seznam tabulek	72

Úvod

Klášter Kongregace sv. Karla Boromejského tvořil již od druhé poloviny devatenáctého století významnou dominantu obce Řepy. Ačkoliv byl v době svého vystavění v polovině devatenáctého století spojen s nalezincem, stal se již od poloviny šedesátých let na dlouhou dobu útočištěm ženských trestanek, které trávily svůj trest ve společnosti řádových sester. Propojení dvou diametrálně odlišných světů – sester a trestanek - ve mně probudilo badatelský zájem o ženskou trestnici v Řepích. Nezasťírám, že významnou součástí zájmu je i osobní vztah ke klášteru, v němž jsem nejednou měla možnost pomoci s různými činnostmi. Po počátečním prozkoumání tématu jsem se nakonec rozhodla zaměřit na trestanky a jejich svět – jejich očekávání, vzájemné vztahy, denní program, sociální distinkce a hierarchie. Časově jsem své bádání vymezila přelomem třicátých a čtyřicátých let dvacátého století, neboť razantní proměny trestnice počátkem čtyřicátých let umožnily nejlépe postihnout běžný chod trestnice v období klidu. Ačkoliv se tedy bádání soustředilo na období konce třicátých let, vypovídá v mnohém o poměrech v trestnici v celém meziválečném období.

Cílem práce je nastínit každodenní život trestanek v řepském klášteře Kongregace sv. Karla Boromejského na přelomu třicátých a čtyřicátých let dvacátého století. Sleduje chování a jednání trestanek, jejich vztah k řádovým sestrám a ostatnímu personálu, i vztahy, hierarchie a procesy vyjednávání mezi trestankami navzájem, popřípadě na jejich proměny. Hlavními badatelskými otázkami jsou: Jaká byla struktura žen v trestnici do druhé světové války, a ke kterým proměnám během války došlo? Které výchovné prostředky byly na ženy uplatňovány, a do jaké míry jejich realizaci trestanky respektovaly? Jak vypadal běžný den v trestnici? Čím se vyznačovalo každodenní jednání trestanek? Jaké byly formální i neformální vztahy mezi ženami a co mělo na tyto vztahy vliv? Kde a jak spolu ženy komunikovaly, či přicházely do konfliktu?

Práce je tvořena pěti částmi. První dvě z nich, zabývající se řepským klášteřem a řádem, trestním právem a vězeňstvím v letech 1918-1945, mají čtenáře především uvést do kontextu. Jádrem mé práce jsou ale poslední tři kapitoly.

Ve třetí kapitole bude představena typologie trestanek nacházejících se v Řepích. Tím se rozumí rozbor žen na základě jejich národnosti, sociálního složení, typů zločinů, doby trestu, či náboženského vyznání. Hlavním pramenem mi byly zápisky z *Kmenové knihy* o trestankách nacházejících se v řepské trestnici v letech 1937-1941.¹ Období 1937 – 1941

¹ SOA Praha, fond Trestnice pro ženy v Řepích (dále TRŽ) 1864 – 1948, Kmenová kniha, 1915 – 1945, i. č. 17., s. 27- 305.

jsem vybrala, abych ukázala stav trestnice dva roky před válkou za běžného chodu trestnice. Rok 1941 jsem pak zvolila jako rok, ve kterém došlo k výrazným změnám a v němž byla nastartována razantní přeměna trestnice. Údaje jsem roztřídila pro každý rok zvlášť, abych mohla sledovat změny, ke kterým během těchto pěti let došlo. Zároveň jsem ale pracovala se všemi údaji dohromady a to zejména při zkoumání souvislostí mezi jevy. Na základě informací z knihy jsem nejprve vyhodnotila strukturu jednotlivých kategorií, a poté hledala spojitosti mezi faktory. Níže prezentované údaje jsou tedy výsledkem mého výzkumu a výpočtů.² Některé prvky jsem pak porovnála s rozbohem trestanek v 2. polovině 19. století provedený Lenkou Rajtorovou.³

Následující kapitola se zabývá formálním fungováním trestnice, výchovnými prostředky aplikovanými na trestanky, respektem trestanek vůči těmto prostředkům, či tresty hrozící ženám za případné nedodržení pravidel trestnice. Hlavním zdrojem pro postižení obecného pojetí vězeňství je *Zápis o vězeňské konferenci*⁴ konané Ministerstvem spravedlnosti 27. a 28. února 1931 a publikace *Vězeňství v Československé republice*.⁵ Pro zhodnocení toho, jak byly tyto či jiné zásady realizovány v řepské trestnici, lze použít zejména článek Josefa Tučka⁶ z roku 1994, článek S.M. Feixové⁷ z roku 1948 a Domácí řád ženské trestnice v Řepích⁸ z roku 1927.

Poslední část se věnuje chování a jednání trestanek mezi sebou, jejich vzájemnému kontaktu a komunikaci. Pro analýzu jsou klíčové záznamy z *Knihy disciplinárních trestů*⁹ v letech 1935-1945. Toto širší časové rozpětí jsem zvolila především pro lepší postihnout chování trestanek a jeho proměn během sledovaného období. Jako doplněk posloužila *Kmenová kniha*,¹⁰ ze které jsem čerpala především informace týkající se národnosti a zařazení do oddělení u trestanek, jejichž jména se vyskytla v Knize disciplinárních trestů. Pro popsání chování trestanek jsem částečně čerpala z článku „Z řepské trestnice“ od Anicety Feixové.

² Pro vyhodnocení údajů jsem použila software SPSS Statistics

³ Rajtorová, Lenka. *Ženská trestnice v Řepích v 2. polovině 19. století*. Ústí nad Labem 2002. Diplomová práce. Univerzita J.E. Purkyně, PDF s. 53-70.

⁴ NA Praha, fond Zemský úřad Praha (dále ZÚP), Zápis o vězeňské konferenci konané Ministerstvem spravedlnosti 27. a 28. února, 1931, sign. XIV-219, karton 404

⁵ *Vězeňství v Československé republice* (dále *Vězeňství v ČSR*), Praha 1930

⁶ Tuček, Josef, „Řepy“, in: *České vězeňství*, 3/1994, s. 83-89.

⁷ Feixová, Aniceta, „Z řepské trestnice“, in: *Kriminalistika*, 3, Praha 1948, č. 4, s. 79-83.

⁸ *Domácí řád ženské trestnice v Řepích* (dále *Domácí řád*), Praha 1927

⁹ SOA Praha, TR, *Knihy disciplinárních trestů* (dále *Knihy trestů*), 1911-1948, i. č. 19, nečíslováno

¹⁰ SOA Praha, TR, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27-339.

Téma ženské trestnice v Řepích nebylo zatím obsáhle zpracováno. Jejím počátkům, tedy druhé polovině devatenáctého století se věnovala ve své diplomové práci nazvané *Ženská trestnice v Řepích v 2. Polovině 19. století* Lenka Rajtorová. Autorka se zabývala popisem chodu trestnice a rozbořem trestankyň. Tato práce vznikla roku 2002 na PdF v Ústí nad Labem. Problémem zabíjení dětí trestankami, jež se obávaly, že své potomky nedokážou zabezpečit, se věnuje článek *Problém infanticidy ve vzorku trestanek v ženské trestnici v Řepích* od Aleny Luxové, vydaný roku 2005 v periodiku *Historická demografie*.

Další zmínky o řepské trestnici lze pak nalézt pouze v dílčích článcích, či kratších kapitolách z knih. Zmíním především dva články, které považuji za klíčové pro svou bakalářskou práci. Prvním z nich je článek „Z řepské trestnice“ od S.M. Feixové, vydaný časopisem *Kriminalitika* roku 1948. Tento text je významný především tím, že je napsaný řádovou sestrou, jež působila v řepské trestnici. Ta v něm kromě základních historických souvislostí uvedla především své zkušenosti a postřehy z dozorecké praxe.¹¹ Za další neméně důležitý článek považuji „Řepy“ od Josefa Tučka vydaný časopisem *České vězeňství* roku 1994. I tento autor vycházel především ze své zkušenosti, když jako pracovník justice pravidelně navštěvoval řepskou trestnici během posledních patnácti let jejího působení.¹²

Jako hlavní pramenná základna mi posloužil fond Trestnice pro ženy Řepy ze Státního oblastního archivu Praha zahrnující období 1852 - 1948. Fond je částečně přístupný. Čerpala jsem z *Kmenové knihy*¹³ z let 1915-1945, z *Knihy disciplinárních trestů*¹⁴ z let 1911-1948 a Osobních spisů trestanek.¹⁵ *Kmenová kniha* obsahuje základní údaje o každé přichodící trestance. Tyto údaje zahrnují jméno a příjmení ženy, její pořadové číslo, zařazení do oddělení, věk, stav, vyznání, řeč, kterou žena hovoří, její povolání před příchodem do trestnice, spáchaný zločin/zločiny, dobu trestu, okolnosti odchodu z trestnice aj. *Knihy disciplinárních trestů* nás informuje o porušování předpisů trestnice ženami. Zápisy v knize obsahují jméno trestanky, popřípadě trestanek, které řád porušily, stručný popis přestupku, to jak byla usvědčena/y a kým, a jak byla/y potrestána/y. Osobní spisy trestanek pak podávají základní informace o trestankách a jejich zločinu (včetně rozsudku), dále například korespondenci většinou oficiálního charakteru, ale také poznámky o povaze a chování trestanek. Jako další důležitý zdroj mi pak posloužil Archiv Kongregace sester svatého Karla Boromejského, kde se nacházejí jak Kroniky svatého Karla Boromejského, tak historické

¹¹ Feixová, Aniceta, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 79-83.

¹² Tuček, Josef, „Řepy“, cit. d., s. 83-89.

¹³ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha., cit. d. 27-339.

¹⁴ SOA Praha, TŘ, Kniha disciplinárních trestů, cit. d.

¹⁵ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy trestankyň, karta č. 106, 111, 134, 138-151

články, týkající se řepské trestnice. Na závěr bych zmínila především publikace *Domácí řád ženské trestnice v Řepích*¹⁶ a *Vězeňství v Československé republice*.¹⁷

Téma bakalářské práce je důležité především tím, že zpracovává dosud neprobádanou problematiku. Dává čtenáři nahlédnout do běžného života trestanek nejen prostřednictvím zásad daných z vrchu, ale též skrze chování konkrétních žen. Tak podává plastický obraz každodenního života trestanek.

¹⁶ *Domácí řád ženské trestnice v Řepích*, cit. d.

¹⁷ *Vězeňství v Československé republice*, cit. d.

1 Kláster a řád sv. Karla Boromejského

„ Již z dálky vyniká mezi vesnickými domky řepskými mohutná budova trestnice a její neveliká štíhlá věžička napovídá, že jsou tu pod jednou střechou sloučeny dva různorodé prvky: trestnice a klášter. Ženy, které dobrovolně opustily svět a zasvětily své tělesné a duševní síly blahu bližních, a ženy, které trestající spravedlnost zbavila svobody pro těžké delikty proti lidské společnosti.“¹⁸ Když dáme těmto rozdílným elementům konkrétní podobu, na jedné straně stojí ženské trestanky a na straně druhé „Boromejky“, tedy sestry Kongregace sv. Karla Boromejského. Pro někoho možná neslučitelná, nebo alespoň neobvyklá kombinace. Nesmíme se ale nechat mýlit. Sestry zasvětily celý svůj život práci s lidmi, ať už trestankami, sirotky, nemocnými či slabomyslnými, a svůj úkol zvládaly velmi dobře.

Jak ale došlo ke konkrétnímu propojení sester z Kongregace sv. Karla Boromejského a trestanek? Roku 1854 měly být přestěhovány trestanky z pražské Svatováclavské věznice do trestnice na Hradčanech.¹⁹ Při té příležitosti se rakouská vláda rozhodla do věznice povolát řádové sestry. Jednala na základě dobré zkušenosti se sestrami Dobrého pastýře, které vedly podobný ústav v Neudorfu u Vídně. Generální představená Marie Eufemie Němcová proto poslala několik sester do Neudorfu, aby zde získaly praxi, a 1. listopadu 1854 byl ústav plně předán do správy kongregace svatého Karla Boromejského.²⁰

Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského byla založena roku 1652 ve francouzském Nancy. Česká větev pak vznikla roku 1837 příchodem čtyř českých novic z Nancy. Jejich prvním působištěm byl Klárův ústav slepců, později založily sestry nemocnici Pod Petřínem a kostel svatého Karla Boromejského. Jejich působení se postupně rozrůstalo, a tak roku 1855 převzaly sestry nalezinec v Buštěhradu. Zdejší prostory ale byly nedostatečně velké vzhledem ke vzrůstajícímu počtu dětí, a proto se kongregace rozhodla zakoupit k těmto účelům novou budovu.²¹

Tím už se dostáváme do Řep, kde kongregace v listopadu roku 1858 zakoupila Taicmanův statek. Ten byl následně zbourán a postavila se budova nová. Od roku 1860, kdy byly do Řep u Prahy přivezeny první děti, se jejich počet stále rozrůstal.²² Bylo jim poskytováno vzdělání i praktické dovednosti. Cílem sester bylo to, aby se v budoucnu děti dokázaly samy uživit. Jejich možnosti se ale zúžily nařízením z roku 1862, podle kterého děti

¹⁸ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 79.

¹⁹ Rajtorová, Lenka, *Ženská trestnice v Řepích*, cit. d., s. 9.

²⁰ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 79-80.

²¹ Hrubeš, Hrubešová, „Kláster v Řepích“, in: *Pražské domy vyprávějí...IV*, Roztoky u Prahy, 1999, s. 146 – 147.

²² Tamtéž, s. 147. ...K tomu viz také Kučera, Antonín, Kučera, Antonín, *Tisíc let obce Řepy (993-1993)*, Praha, 1990, s. 36.

měly v ústavu zůstat do šesti, nejpozději do deseti let.²³ Roku 1864 pak propukla v klášteře oční choroba, a přestože se většina dětí úspěšně vyléčila, začaly se šířit o klášteře špatné řeči, postupně se počet dětí snižoval, a to vedlo k faktickému zániku ústavu.

Kongregace přemýšlela, jak budovu dále využít, a proto ji nabídla vládě k užívání za roční nájem 3000 zlatých. Vládě přišla cena příliš vysoká, proto svou nabídku snížila kongregace na 2000 zlatých a požádala o osvobození od daní a poplatků.²⁴ V té době se zároveň řešil nutný přesun trestanek z Hradčanské trestnice. Ta byla přeplněná a nacházely se v ní zároveň muži i ženy, přemýšlelo se tak o vzniku samostatné trestnice pro ženy. Původně ministerstvo zamýšlelo zřídit ženské oddělení opět ve Svatováclavské trestnici, či na jiných místech. Žádná z variant ale nevyhovovala sestrám, protože v nich nebylo dostatek místa, aby se do nich mohly nastěhovat.²⁵

Generální představená Eufemie Němcová proto nabídla pro účely ženské trestnice prázdnou budovu v Řepích. Jejich návrh byl v prosinci 1864 schválen a nájem byl sjednán na 25 let. Dříve ale, než byly do Řep přesunuty první trestanky, se budova musela náležitě upravit. Tyto úpravy započaly v srpnu roku 1865 a náklady částečně uhradila kongregace, částečně vláda. Ukončeny pak byly roku 1866.²⁶ Jak to v areálu po úpravách vypadalo, si můžeme dobře představit díky popisu v Kronice milosrdných sester sv. Karla Boromejského: „Vysoká okna byla pevně zamřížována, jednotlivá schodiště se uzavřela mřížovými dveřmi. Prostorné vzdušné místnosti jsou ložnicemi nebo pracovnami trestanek. Rozsáhlou zahradu, obehnanou vysokou zdí, obdělává několik trestanek pod dozorem sestry. Vysoká zeď ohraničuje i prostorný vzdušný dvůr, kde se trestanky zdržují v době osvětlení. Uprostřed je velký krásný kříž. Dvůz [překlep, pravděpodobně mělo být slovo dvůr – pozn. autora] zdobí i pěkné trávníčky a stinné stromy.“²⁷ Dále byla také zřízena větší prádelna, přistavěna mandlovna a ke komplexu se připojily také některé domky z okolí, kde bydlel například klášterní kněz, či dozorčí personálu. Některé úpravy byly všeobecně prospěšné, konkrétně stavba vodovodu a kašna před vjezdem do statku, která sloužila obyvatelům z okolí jako zdroj vody. Ale již dříve, než byly všechny práce a úpravy hotovy, se do Řep v říjnu roku 1865 nastěhovaly první trestanky.²⁸

²³ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 80.

²⁴ Kronika Milosrdných sester Karla Boromejského (dále Kronika MSKB), 1863 – 1866, díl 3, český přepis tištěný, s. 56.

Archiv MSKB

²⁵ Rajtorová, *Ženská trestnice v Řepích*, cit. d., s. 10-11.

²⁶ Kronika MSKB, díl 3, cit. d., s. 56 - 59.

²⁷ Tamtéž, s. 59.

²⁸ Tamtéž, s. 58.

Na chod trestnice částečně přispíval stát, zbytek peněz si vydělal ústav hospodařením a jinými pracemi. Peníze pak byly dále použity na pracovní odměny trestankyň, na údržbu budov, investici do budov nových a to především zemědělských objektů, dále na placení civilních zaměstnanců či dobročinné akce.²⁹

První matkou představenou se stala Karolina Neumannová. Kongregace od počátku dala najevo, jakým směrem se chce v práci s trestankami ubírat. Již při převzetí trestnice trvala na tom, že mužští dozorcí nebudou vykonávat u trestanek tělesné tresty.³⁰ I bez toho se dala kázeň v trestnici zvládnout. Sestry byly několikrát za svou práci oceněny uznáními a pochvalami od ministerstva spravedlnosti, Zemského výboru a dokonce i od císaře.³¹

Život v řepském klášteře ubíhal celkem poklidně až do velkého požáru, který vypukl ve stodole kláštera dne 28. září 1896. Hasiči i obyvatelé zachraňovali obilí a dobytek, a jen díky jejich usilovné činnosti se požár nerozšířil na další hospodářské budovy a hlavní budovu. Přesto byla škoda značná, především kvůli velké ztrátě na obilí. Požár byl pravděpodobně založen úmyslně, pachatel však nebyl dopaden. Událost přinesla ale též pozitivní změnu pro kongregaci, a tou bylo její osvobození od domovní daně, o které sestry usilovaly již od zřízení trestnice v Řepích.³²

Po této události se situace opět uklidnila a po dlouhou dobu nedošlo k žádné neobvyklé události. Neustále se rozrůstalo hospodářství. Sestra Chrystonoma Kaschková si uvědomovala důležitost práce na poli. Odprodávala starší, vzdálenější pozemky a kupovala ty, co byly v blízkosti ústavu.³³ Sestry poměrně úspěšně hospodařily s majetkem kláštera a vykazovaly každoroční zisky.³⁴ Proto mohlo docházet k dalším úpravám a zvelebování kláštera. Za sestry Rity Kafkové byl dům opraven zvenčí, dále vymalován kostel, pořízen nový vodovod. Za 3600 korun byly pak koupeny nové varhany.³⁵

Poklidný život kláštera narušil až tábor lidu konaný 15. srpna 1920 před hospodářskou budovou kláštera. Zajímavé je, že se této akce zúčastnilo velké množství lidí z okolí, protože se rozkřiklo, že bude rozebrán majetek kláštera.³⁶ Senátor Stříbrný dvě hodiny vedl projev kritizující řepský klášter. Zúčastnění lidé následně vnikly na klášterní zahradu, ze které házeli

²⁹ Svoboda, Jiří, Klášter Kongregace sv. Karla Boromejského, in: Hájek, Svoboda, *Kniha o Řepích*, Praha, 2006, s. 79.

³⁰ Kronika MSKB, díl 3, cit. d., s. 64-65.

³¹ Tamtéž, s. 70.

³² Kronika MSKB, díl 3, s. 63-64.

³³ Podlaha, Antonín, „Kostel sv. Rodiny a c.k. trestnice pro ženské, řízená kongregací milosrdných sester sv. Karla Bor. z mateřince pod Petřínem“, in: *Posvátná místa království českého*, Řada I., Arcidiecése Pražská V., Vikariát Libocký, Praha, 1911, s. 57.

³⁴ Kučera, *Tisíc let obce Řepy*, cit. d., s. 38.

³⁵ Podlaha, Kostel sv. Rodiny, cit. d., s. 57.

³⁶ Rajtorová, *Ženská trestnice v Řepích*, cit. d., s. 13

kamení na okna. Toto dramatické dění vyvolalo také odezvu u trestanek, které začaly lid povzbuzovat a radit, jak se dostanou dovnitř. Podařilo se zjednat pořádek a lidé se vrátili do svých domovů. Ještě poměrně dlouhou dobu však trvalo, než se řád kláštera vrátil do starých kolejí. Některé trestanky odmítly pracovat a stávkovaly.³⁷

K výrazným změnám došlo až za druhé světové války. Tehdy se zcela proměnilo národnostní složení trestaných žen – výrazně se snížil počet Slovenek, Němek a Maďarek. Následně byly roku 1941 přivezeny do Řep káranky z Chroustovic. Zároveň do řepské trestnice přišly politické vyšetřovanky z Pankráce spolu s dozorkyněmi. Politické vězeňkyně byly přísně odděleny, drženy pod dohledem německých dozorkyň, které se k nim dostávaly zvláštním vchodem a vyslýchány byly na Pankráci. Sestry k nim nesměly.³⁸ Během války též došlo k tomu, že všech 27 romských žen přítomných v trestnici bylo posláno do Osvětimi.³⁹ Ke konci druhé světové války ohrožovalo budovy bombardování a dělostřelba. Od 1. května 1945 se totiž dobývalo nedaleké letiště. Obyvatele kláštera byli schovaní ve sklepení.⁴⁰ Asi díky tomu nikdo nepřišel o život.⁴¹

S rokem 1945 a koncem druhé světové války opět došlo k velkým změnám. Politické vyšetřovanky byly propuštěny na svobodu, německé dozorkyně skončily ve vězení. V letech 1945 – 48 byla trestnice plná především ženami, odsouzenými k retribuci. V této době byla věznice někdy až přeplněna, nejvyšší počty dosahovaly až k 600 ženám.⁴²

Osud trestnice se ale pomalu naplňoval. A tak se sestry po 83 letech působení v řepské trestnici staly nežádoucími. Ministerstvo spravedlnosti dalo na vědomí generální představené, že do konce listopadu 1948 budou trestanky rozvezeny do jiných vězeňských ústavů. To se také stalo, trestnice v Řepích byla zrušena. Sestry nechtěly zahálet, a tak se po nutných úpravách z budovy stal ústav pro oligofreniky.⁴³ Ale ani ústav pro slabomyslné neměl dlouhého trvání, 31. října 1949 byl zrušen a chovanci převezeni do jiných ústavů.⁴⁴

V září roku 1950 pak byly sestry odvezeny do Albrechtic u polských hranic. Komplex byl nejprve využíván jako výcvikové středisko Sboru národní bezpečnosti a od roku 1958 jako Výzkumný ústav zemědělské techniky. Od roku 1990 se snažila Kongregace Karla

³⁷ Archiv MSKB, f. Řepy, Výňatek z kroniky Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, čl. 11, s. 3.

³⁸ Tamtéž, s. 3-4.

³⁹ Uhlík, Jan, „Donucovací pracovny, vychovatelny, pražská Fišpanka a Řepy“, in: *Historie věznění a vězeňství v Čechách: Osudy význačných vězeňských osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*, Praha, 2006, s. 177. V pramenech se používá pojem „Cikánky“

⁴⁰ Archiv MSKB, f. Řepy, čl. 16, s. 1.

⁴¹ Schlosser, Karel, *Historie kláštera a ženské věznice v Řepích 1859-1950*, 1983, s. 4. Archiv MSKB

⁴² Tamtéž, s. 4.

⁴³ Kronika MSKB, díl 10, 1948-1952, s. 32-34.

⁴⁴ Tamtéž, s. 49-50.

Boromejského do Řep vrátit, nejprve ale musel být areál zrekonstruován. Roku 1994 pak uzavřel ředitel Vězeňské služby a generální představená kongregace smlouvu, na základě které začalo v klášteře opět fungovat vězení pro ženy, tentokrát ale ženy odsouzené za lehčí provinění. O dva roky později otevřely sestry také Domov svatého Karla Boromejského pro dlouhodobě nemocné starší občany.⁴⁵

Dnes tedy opět funguje v Řepích klášter, propojují se v něm ale rovnou tři světy, a to svět řádových sester, starých lidí a odsouzených žen.

⁴⁵ Hrubeš, Hrubešová, „Klášter v Řepích“, cit. d., s. 150.

2 Trestní právo a vězeňství v letech 1918-1945

Pro zasazení práce do kontextu bychom se měli krátce zaměřit na trestní právo a vězeňství ve zkoumaném období.

Trestní právo Československé republiky bylo z velké části převzato z Rakouska-Uherska. Jako základ byl použit rakouský trestní zákoník z roku 1852 novelizovaný 28. 10. 1918 a trestní předpisy uherské.⁴⁶ Trestní právo ČSR pak bylo postupně doplňováno. Významné bylo především vydání zákona na ochranu republiky roku 1923(č.50/1923 Sb.) a jeho novely v roce 1933 a 1934.⁴⁷ K další změně došlo roku 1929. „Trestní zákon č.117/1852 ř.z. byl novelizován zákonem č. 31/1929 Sb. se zřetelem na zpřísnění postihu pachatelů trestných činů: poškození cizího majetku (§§ 85,86), vraždy (§§134 - 136), loupežného zabití (§ 141) a žhářství (§ 166 - 167).“⁴⁸

Též systém vězeňství byl, až na jisté úpravy, převzat z období Habsburské monarchie. Z těchto úprav je významné především přijetí zákona o podmíněném odsouzení a propuštění z roku 1919.⁴⁹ Odborník na právní dějiny Ladislav Soukup se k této úpravě vyjadřuje takto: „Brzy po vzniku republiky byl modifikován převzatý systém přijetím zákona o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění (č. 362/1919 Sb. Z. a n.), který zvýraznil prvky progresivního výkonu trestu odnětí svobody a umožňoval posílit výchovnou funkci trestu. V praxi však podmíněné propuštění neplnilo očekávaný cíl a velké procento podmíněně propuštěných se opět ocitalo ve vězení.“⁵⁰ Roku 1931 pak došlo k vydání zákona o trestním soudnictví nad mládeží, a dále pak zákon týkající se výkonu trestu politických vězňů, kterým byla dopřána určitá privilegia.⁵¹

V Československé republice se nacházelo několik typů justičních vězeňských a polepšovaných ústavů. Jednalo se o trestnice, věznice krajských soudů a věznice okresních soudů. Mimo tyto instituty pak ještě fungovaly polepšovny a přechodný ústav pro trestance, jež nemohli ani po odpykání dvou třetin trestu a přes dobré chování podmíněně propuštění. V roce 1930 byly počty jednotlivých justičních ústavů následující: 6 trestnic (Kartouzy, Ilava, Plzeň, Leopoldov, Mírov a Řepy), 2 justiční polepšovny pro chlapce (Mikulov, Košice),

⁴⁶ Soukup, Ladislav, „Trestní právo“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, Praha 2003, s. 413.

⁴⁷ Tamtéž, s. 413-415.

⁴⁸ Kýr, Aleš, „Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů v minulost“, in: *Historická penologie* 2/2008, s. 10.

⁴⁹ Soukup, Ladislav, „Správní a justiční soustava 1918 – 1938“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, 2003, s. 402.

⁵⁰ Tamtéž, s. 402

⁵¹ Tamtéž, s. 402.

trestní přechodní ústav v Leopoldově, 37 věznic krajských soudů a 379 věznic okresních soudů.⁵² V trestnicích se obvykle odpykával trest delší než 1 rok až po doživotí, věznice krajských soudů byly pro vyšetřovance a vězně odsouzené k trestům od 1 měsíce do 1 roku, největší z nich byla věznice v Praze⁵³, kde se mimo jiné nacházelo oddělení pro ženy rodičky a jejich děti. Ve věznicích okresních soudů se pak nacházeli též vyšetřovanci a vězni odsouzení okresními soudy zpravidla na dobu mezi 12 hodinami a 1 měsícem.⁵⁴ Dalším rozdílem mezi trestnicemi a soudními věznicemi byl způsob dozoru. Zatímco trestnice byly přímo podřízeny ministerstvu spravedlnosti, které je pravidelně kontrolovalo prostřednictvím domácích komisařů, soudní věznice spadaly pod dozor soudů a na Slovensku státních zástupců.⁵⁵

Za protektorátu pak platily jak některé právní předpisy z předchozí doby, tak právní předpisy vydané protektorátními orgány a předpisy Německé říše.⁵⁶ Existovaly dvě soudní linie, říšská a protektorátní. Obyvatelstvo pak bylo rozděleno do tří skupin na německé říšské občany, na protektorátní občany a obyvatele, na které se vztahovaly rasové zákony.⁵⁷ Podle příslušnosti ke skupině následně podléhalo konkrétním soudům.

⁵² *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 3-4.

⁵³ Předpokládám, že šlo o Pankráckou věznici, původně trestnice, jež stala roku 1929 Věznicí krajského soudu v Praze; zdroj: Kýr, Aleš, „Pankrácká věznice v období historických změn“, in: *Historická penologie*, 3/2009

⁵⁴ *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 3-4.

⁵⁵ Lány, Emil, „O našich věznicích a vězeních“, in: *Naše Doba*, 31, 1924, s. 476.

⁵⁶ Kindl, Vladimír, „Protektorát Čechy a Morava“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2003, s. 477.

⁵⁷ Tamtéž, s. 477.

3 Typologie trestanek

Před analýzou každodenního života trestanek je zapotřebí představit typy trestanek, které se v klášteře nacházely. Tato typologie je důležitá nejen pro pochopení toho, jaké složení trestnice měla, nýbrž i pro další zkoumání života trestanek v řepském klášteře. Nabízí se mnoho faktorů, ze kterých je možné trestanky zkoumat, jako národnostní složení, sociální původ, spáchané zločiny, doba trestu, stav či vyznání. Je důležité si uvědomit, že každý z faktorů má svoji váhu sám o sobě, zároveň ale není možné zkoumat je pouze odděleně, neboť se vzájemně propojují a ovlivňují. Proto se zaměřím nejen na rozbor jednotlivých kategorií, ale též na některé souvislosti mezi nimi.

Jako hlavní pramen mi k rozboru žen posloužila Kmenová kniha⁵⁸ obsahující základní údaje o každé trestance. Pro výpočty jsem použila údaje o ženách, jež byly v řepské trestnici v letech 1937 – 1941.⁵⁹ Podle dostupných zdrojů⁶⁰ byl život v trestnici od roku 1920, kdy došlo k táboru lidu, poklidný a k výrazným změnám došlo až v roce 1941 odsunem trestankyň německé, maďarské a slovenské národnosti. Protože tímto odchodem žen cizí národnosti došlo k výraznému úbytku trestanek, byly roku 1941 do Řep přivezeny káranky z Chroustovic.

Ještě než se začnu zabývat typologií trestanek, zmíním se krátce o počtu žen v trestnici.⁶¹ Během sledovaného období se zde průměrně nacházelo 207 trestanek, počty pro jednotlivé roky jsou ale dost rozdílné. Zatímco během prvních dvou let (tedy v roce 1937 a 1938) se pohybují kolem necelých 270 žen, v letech 1939 a 1940 docházelo k poklesu, a tak se roku 1940 počet trestanek sníží na 132. Tento podstatný úbytek je následkem odchodu Němek, Slovenek a Maďarek z trestnice. Po příchodu káranek z Chroustovic roku 1941 došlo k lehkému navýšení počtů na 168 žen.⁶² Při nahlédnutí do Kmenové knihy na další roky po roce 1941 je zřejmé, že se počet trestanek v dalších letech nadále zvyšoval. Složení žen, které se nacházely v řepské trestnici od roku 1941, se výrazně lišilo od předchozích let.⁶³ Tyto změny měly vliv téměř na všechny zkoumané faktory u trestanek.

⁵⁸ SOA Praha, TŘ Kmenová kniha, cit. d., s. 27- 305.

⁵⁹ Během let 1937 – 1941 prošlo trestnicí celkem 452 žen, viz tamtéž, s. 33-305.

⁶⁰ Např. Kučera, *Tisíc let obce Řepy* (1993-1993), cit. d., s. 8 ..., K tomu viz také Schlosser, *Historie kláštera a ženské věznice v Řepích*, cit. d., s. 3.

⁶¹ Též na základě údajů ze: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 33-305.

⁶² Tamtéž, s. 33-305.

⁶³ Tamtéž, s. 307-339.

3.1 Národnostní složení trestnice

Po příchodu do trestnice uvedla každá trestanka řeč, kterou hovoří. Většina žen uvedla pouze jednu řeč, některé se ale hlásily k více variantám, proto jsem při zkoumání rozdělila trestanky do dvou skupin. Když se podíváme na poměrné rozdělení těchto dvou skupin, ženy hovořící jedním jazykem dosáhly vždy minimálně 80% a obvykle tuto hranici ještě překročily.⁶⁴

Pokud zhodnotíme ženy, jež hovořily pouze jedním jazykem, znatelně převažoval jazyk český. Následovala řeč slovenská, německá, maďarská a ruská. Minimálně se pak objevila polština, či „cikánský“ jazyk.⁶⁵ Při pohledu na Tabulku 1 vidíme, že léta 1937 a 1938 vykazují podobné výsledky. Roku 1939 dochází k prvním změnám, které vrcholí v letech 1940 a 1941. S odchodem žen cizí národností následkem politických změn se naprosto vytratil jazyk německý a též úbytek Slovenek a Maďarek byl znatelný. V roce 1941 se pak nacházely v trestnici především ženy české národnosti. Zároveň se ale mezi jazyky objevila nová kategorie a to jazyk židovský,⁶⁶ který se v roce 1941 pohyboval kolem 1,5%.

U trestanek, jež uvedly, že hovoří více jazyky, se vyskytlo velké množství kombinací. Mezi časté varianty patřilo především spojení české a německé řeči, dále slovenský a maďarský jazyk, či „cikánská“ řeč v kombinaci s jiným jazykem (češtinou, slovenštinou, němčinou, či maďarštinou). Do roku 1939 byla nejsilnější kombinací slovenština s maďarštinou, v letech 1940 a 1941 pak převládla kombinace češtiny s němčinou. Mezi trestankami ovládajícími více jazyků se ale objevily také řeči, které jsem dosud nezminila. Mezi ně patřila například francouzština, angličtina, či italština.⁶⁷

Proměny, ke kterým došlo do roku 1941, daly pak ráz trestnici do dalších let. Po roce 1941 do trestnice přicházely již převážně ženy české národnosti. Je ale důležité zmínit, že se mezi lety 1941 a 1943 nacházela mezi Češkami výrazná podskupina romských žen, která ovlivnila ovzduší trestnice. Všechny Romky byly pak roku 1943 předány kriminální policii.⁶⁸

Národnostní složení trestnice je velice důležitým faktorem při rozboru potrestaných žen. S proměnou národnostního složení zároveň došlo k celkové proměně jednotlivých

⁶⁴ Procentuální poměr jednojazyčných x vícejazyčných - rok 1937 – 90% x 10%; rok 1938 – 85% x 15%; rok 1939 – 85% x 15%; rok 1940 – 81% x 19%; 1941 – 80% x 20% - Výpočty autorky, SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

⁶⁵ Tamtéž, s. 27-305.

⁶⁶ Vzhledem k tomu, že tento jazyk se objevuje v údajích až od roku 1941, zatímco ženy židovského vyznání se v trestnici vyskytovaly po celou dobu, předpokládám, že šlo nejspíš o připsanou identitu, i když ženy pravděpodobně hovořily jazykem českým, či německým.

⁶⁷ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

⁶⁸ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 295-331.

kategorií. Mělo vliv na strukturu náboženského vyznání, zločinů, či délku trestů. Konkrétním souvislostem se budu věnovat u zmíněných faktorů.

Tabulka 1 – Řeč trestanek uvádějících jeden jazyk

	1937 (%)	1938 (%)	1939 (%)	1940 (%)	1941 (%)
česká	47,9	46,1 %	54,4	74,8	91,9
slovenská	23,3	23,2	23,7	16,8	3,7
německá	18,3	18	13,6	0	0
maďarská	7,1	8,8	3,6	1,9	0,7
ruská	2,9	3,5	4,1	5,6	1,5

Sestavené autorkou, zdroj: SOA Praha, fond TŘ, Kmenová kniha i.č.17, s. 27-305.

Pozn.: pouze jazyk český, slovenský, německý, maďarský, ruský - v tabulce se tedy nenachází všechny jazyky, ale pouze ty nejčetnější

3.2 Sociální struktura trestanek

Mezi významné faktory patří také sociální původ žen. V řepské trestnici se mohly potkat ženy různého sociálního původu i různých povolání. Mezi vězeňkyněmi se objevilo přes dvacet typů zaměstnání. Byly zde umístěny dělnice, rolnice, služebné, ženy v domácnosti, porodní asistentky, švadleny, hostinské, ale také obchodnice, majitelky hospodářských usedlostí, soukromé úřednice, jednotlivě zde bylo možné také nalézt zubní asistentku nebo novinářku. Nejvíce byly ale zastoupeny ženy z nižších vrstev.⁶⁹ To se od počátku fungování trestnice prakticky nezměnilo, také v 19. století v trestnici převažovaly především ženy z chudých poměrů.⁷⁰

Úplně nejčastěji se vyskytovaly především dělnice, služebné, ženy v domácnosti a rolnice. Tyto 4 typy zaměstnání vykonávalo na svobodě přes 60% trestanek. K dalším častějším povoláním patřily například švadleny, domkářky,⁷¹ baráčnice⁷², či manželky řemeslníků. Specifickým povoláním byly porodní asistentky, u kterých se výrazně ukazovala provázanost se zločiny.⁷³ Kolem 70% porodních asistentek bylo odsouzeno za vyhnání plodu,

⁶⁹ Tamtéž, s. 27-305.

⁷⁰ Rajtorová, Ženská trestnice v Řepích, cit. d., s. 61-63.

⁷¹ Domkář je „název pro usedlíka, který vedle domku vlastní též parcelové (trpasličí) hospodářství n. malý selský statek (asi do 4ha výměry).“ Zdroj: Masarykův slovník naučný, Praha, 1926, s. 338.

⁷² Baráčník je „malý chalupník bez pozemků n. jen s malou výměrou půdy.“ Zdroj: Masarykův slovník naučný, Praha, 1925, s. 384.

⁷³ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., 27-305.

popřípadě za přečin proti bezpečnosti života, či vraždu z nedbalosti,⁷⁴ pokud se vše při vyvolání nuceného potratu nevyvíjelo, jak by mělo a došlo ke komplikacím.⁷⁵ Propojení mezi povoláním a konkrétním zločinem však lze vysledovat i u jiných povolání. Tak například rolnice byly z 80% odsouzeny za vraždu, nabádání k vraždě, nebo zabití. Nejčastějším typem vraždy u této skupiny byla vražda prostá. U služebných je zase kromě vraždy prosté výrazným zločinem vražda dítěte. Služebné tvořily celkem 57% všech odsouzených za tento zločin. U švadlen na místo vraždy převažují krádeže, které tvoří 63% jejich zločinů. Ženy v domácnosti byly mimo vražd často odsouzeny za vojenskou zradu či krádeže. Na druhou stranu dělnice zhruba kopírují nejčastější zločiny a jejich četnost, žádný typ zločinu u nich tedy výrazně nevybočuje.⁷⁶

3.3 Délka trestů

V Československé republice existovalo pouze 6 trestnic, ve kterých si trestanci odpykávali trest delší než jeden rok až doživotí. Byly to trestnice Kartouzy, Ilava, Plzeň, Leopoldov, Mírov a Řepy u Prahy.⁷⁷ Řepská trestnice z nich pak byla jedinou ženskou trestnicí. Mimo trestanek odsouzených na dobu delší jednoho roku se v ní výjimečně nacházely ženy s trestem nižším.

Na druhé straně lze ale také nalézt zmínky o ženách, které přišly do trestnice, ačkoli byly původně odsouzené k trestu smrti. Tento trest se stále za zločiny uděloval, ale v praxi se užíval pouze výjimečně. Tak můžeme při listování Osobními spisy trestanek narazit na to, že trestanky odsouzené k trestu smrti dostaly následně milost prezidenta republiky a jejich trest byl rozhodnutím nejvyššího soudu zmírněn, obvykle na doživotí, či 20 let.⁷⁸

Při pohledu do Tabulky 2 vidíme, že během let 1937 – 1941 se stále proměňovala nejčastější doba trestu. První dva roky převažovaly trestanky odsouzené na 2-5 let, v letech 1939 a 1940 pak na 10-15 let. Tyto dvě skupiny byly tak do roku 1940 nejsilnějšími skupinami.

Ke změně došlo roku 1941, kdy jsem zaznamenala nárůst zločinů na 1-2 roky. Tato změna byla podle všeho daná tím, že v tomto roce přišlo do trestnice větší počet žen odsouzených za méně vážné trestné činy, a to především krádeže. I tento trend pokračoval po roce 1941, kdy do trestnice nadále přicházely především ženy odsouzené na 1-2 a 2-5 let.

⁷⁴ Tamtéž, s. 27-305.

⁷⁵ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, např. spisy č. 7116, 7138, 7264, 7366, 7464

⁷⁶ Výpočty autorky, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 33-305.

⁷⁷ *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 3.

⁷⁸ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, např. spisy č. 5909, 6148, 7048

Tabulka 2 – Délka trestů

	1937 (%)	1938 (%)	1939 (%)	1940 (%)	1941 (%)
Pod 1 rok	1,5	0	0	0	0
1-2 roky	14,2	13,4	11,1	16,7	32,7
2-5 let	30,2	28,3	20,6	20,5	26,2
5-10 let	11,2	12,3	9	5,3	7,7
10-15 let	15,3	16,7	21,6	24,2	11,3
15-20 let	7,8	7,8	8,5	6,8	5,4
Nad 20 let	5,6	7,4	10,1	12,9	9,5
doživotí	14,2	14,1	19,1	13,6	7,1

Sestavené autorkou, zdroj: SOA Praha, fond TŘ, Kmenová kniha i.č.17, s. 33-305.

A za jaké zločiny byly nejčastěji dávány konkrétní tresty? Na 1-2 roky byly ženy obvykle odsouzeny za krádež (52%), dále například za podvod, vyhnání plodu či zpronevěru. Na 2-5 let za vraždu dítěte (25%), vojenskou zradu (16%), žhářství (12%), krádež (11%) aj. Celkově bylo na 2-5 let ve sledovaném období odsouzeno nejvíce trestanek. Trest 5-10 let byl obvyklý například za vojenskou zradu (26%), či zabití (19%). Ženy odsouzené na 10-15 let s velkou pravděpodobností spáchaly vraždu prostou. (73,5%). U vážnějších případů ale za vraždu prostou čekalo ženy 15-20 let, či dokonce trest nad 20 let, nebo doživotí. Stejný trest pak hrozil za úkladnou vraždu a ostatní vážnější typy vražd.⁷⁹

Byl ale velký rozdíl mezi dobou trestu, ke kterému byly ženy odsouzeny a mezi tím, kolik času reálně strávily v řepské trestnici. Jejich pobyt v trestnici byl velmi často kratší. Přes jednu čtvrtinu žen ve sledovaném období bylo podmíněčně propuštěno dříve, než dovršilo trest. Některé trestanky opustily Řepy z důvodu udělení amnestie (především roku 1938, dále pak v letech 1945 a 1948). A v nespolední řadě byly trestanky přesouvány během druhé světové války dle své národnosti, jak jsem již psala výše. Ženy byly předávány na Slovensko, do Maďarska, do Užhorodu a do Litoměřic, které byly součástí Německa.⁸⁰

3.4 Zločiny

A kvůli jakým činům se ženy dostávaly do vězení? Jaké byly převažující zločiny a na jak dlouho za ně byly ženy odsouzeny? Docházelo k propojení zločinů a jiných faktorů?

Bádání lze rozdělit do dvou částí. Některé trestanky spáchaly pouze jeden zločin, jiné jich měly na svědomí více. Proto bylo třeba nejprve vyhodnotit údaje o trestankách, jež

⁷⁹ Výpočty autorky, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

⁸⁰ Tamtéž, s. 27-305.

spáchaly jeden zločin⁸¹, a po té se zaměřit na všechny zločiny spáchané trestankami, které se nacházeli ve sledovaném období v řepském klášteře.⁸² Při porovnání obou skupin jsem došla k podobným výsledkům, co se týče četnosti jednotlivých zločinů.

Nejčastěji byly trestanky odsouzeny za vraždu, pokus o vraždu, spoluvinu, nabádání k vraždě, či zabití. Za tyto zločiny bylo v trestnici ve sledovaném období nad 50% žen, tedy kromě roku 1941, kdy došlo ke snížení na 35%. Bylo mnoho druhů vražd, které ženy spáchaly. Nejběžnějším podtypem byla vražda prostá tvořící okolo 40% všech vražd. Mezi další častější typy pak patřila spoluvina na vraždě, účast na vraždě, či úkladná vražda. Také vražda dítěte byla častým zločinem trestanek. Přestože dle údajů tvořil tento zločin průměrně kolem 12% vražd, reálné číslo bylo pravděpodobně vyšší.⁸³ V řadě případů, u kterých byla uvedena v názvu zločinu pouze vražda, či zabití, se totiž týkala vraždy dítěte.⁸⁴

Vraždu prostou páchaly ženy téměř všech povolání přítomných v trestnici, početně ale převažovaly především služebné, dělnice, ženy v domácnosti a rolnice. Tato skutečnost však není překvapivá vzhledem k tomu, že tato čtyři zaměstnání tvořila většinu mezi bývalými povoláními trestanek. Vraždu dítěte pak nejčastěji spáchaly služebné.⁸⁵

A na jak dlouho byly ženy odsouzeny za tyto zločiny? Zde je pár příkladů konkrétních činů. Za vraždu prostou strávily ženy v trestnici nejčastěji 10-15 let (51%), či doživotí (37%). Vražda dítěte se trestala obvykle 2-5 lety (91%). Za úkladnou vraždu dostaly ženy často doživotí (40%), či 15-20 let (30%). Nižší tresty pak byly za spoluvinu, či účast na vraždě, kdy přes 50% trestů bylo na dobu do 10 let, ale i za tento typ byly někdy přiděleny vyšší tresty, nebo dokonce doživotí.⁸⁶

Ženy měly nejrůznější pohnutky, proč vraždu spáchaly, či se na ní podílely. Některé vraždy byly vyústěním sporů, jiné motivované touhou po zisku, či touhou po jiném muži. Obvyklé byly vraždy manželů a milenců, či navádění k nim. Specifickým typem vražd pak byly vraždy dětí svými matkami.⁸⁷ A zde se již můžeme podívat na několik příkladů spáchaných vražd (vyjma vražd dítěte, tomuto typu se budu věnovat zvlášť).

⁸¹ Procentuální poměr zločinů žen nacházejících se v řepské trestnici v letech 1937 – 1941, jeden zločin x více zločinů: rok 1937 – 85% x 15%; rok 1938 – 84% x 16%; rok 1939 – 81% x 19%; rok 1940 – 78% x 22%; rok 1941 – 73% x 27%; výpočty autorky, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27- 305.

⁸² Počet všech zločinů spáchaných trestankami nacházející se v Řepích: rok 1937 – 312, rok 1938 – 316, rok 1939 – 243, rok 1940 – 165, rok 1941 – 93; výpočty autorky, zdroj: Tamtéž, s. 27-305.

⁸³ Tamtéž, s. 27-305.

⁸⁴ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy trestanek, karton č. 106, 111, 134, 138-151

⁸⁵ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

⁸⁶ Výpočty autorky, zdroj: Tamtéž, s. 27-305.

⁸⁷ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 139, 140, 142, 143, 145-151

Julie Maroušková byla odsouzená roku 1921 za úkladnou zjednanou vraždu. Tato pětaticetiletá žena přiměla svého milence Františka Tupého, aby zabil jejího manžela Václava Marouška. František Tupý a Julie Maroušková spolu měli od roku 1920, kdy sloužil František v pohraniční strážce v blízkosti bydliště Julie, milostný poměr. Ten pak pokračoval i po jeho opuštění vojska. Julie Maroušková na Františka Tupého dle jeho slov neustále naléhala, aby zabil jejího manžela, a tak by se mohli tito dva vzít. Na její naléhání přijel František Tupý dne 16. ledna 1921 za ní. Julie Maroušková opět Františka Tupého začala přemlouvat a pohrozila mu, že pokud Marouška nezabije, ublíží sobě i svým dětem, aby je její muž více netrápil. Dala Františkovi nabitý revolver a udělala mu čaj s rumem na posilněnou. Ten potom v lese Václava Marouška zastřelil. Julie Maroušková byla za svůj čin odsouzena k smrti provazem. Tento trest však byl zmírněn milostí prezidenta republiky, a následně byl trest rozhodnutím nejvyššího soudu v Brně změněn na trest doživotní. Ale i doživotní trest byl nakonec zmírněn a Julie Maroušková byla po 19 letech v trestnici podmíněčně propuštěna.⁸⁸

Karla Klusáčková byla odsouzena roku 1933 za vraždu svého bratra Václava Klusáčka. Toho roku 1928 zastřelila a následně vše naaranžovala tak, aby to vypadalo jako sebevražda. Případ byl nejprve odložen, ale později byl znovu projednán a z vraždy byla obviněná již zmíněná Karla Klusáčková. Ta se následně ke svému činu přiznala. Svůj čin omlouvala tím, že byl bratr těžce nemocen a trpěl, a proto mu chtěla od tohoto utrpení pomoci. Z vyšetřování ale vyšlo najevo, že se o bratra vůbec nestarala, a zabila ho ze ziskuchtivosti, aby získala jeho trafikou. Odsouzena byla k trestu smrti, ale i jí byl trest snížen rozhodnutím prezidenta republiky a byl stanoven trest nový – 20 let těžkého žaláře. Do trestnice pak nastoupila roku 1934, ale již po 4 letech zde zemřela.⁸⁹

Další tři příklady budou pak už jen stručné. Marie Velgová se vdala za soudního radu Jana Velgu, kterého využila ke svému cíli – postupu do vyšší společnosti. Brzy po sňatku se smluvila s Václavem Černým, aby Velgu zavraždil, a ona tak získala jeho majetek. Odsouzena byla ke 12 letům těžkého žaláře. Po 6 letech byla podmíněčně propuštěna.⁹⁰

Marie Tauerová měla neustálé spory se svým manželem, a proto se rozhodla otrávit ho arsenem, který jí dala její sestra Markéta Dufková. Jed svému muži přimíchala do kávy, a ten na otravu brzy zemřel. Marie Tauerová za svůj čin dostala 25 let těžkého žaláře, po 10 letech

⁸⁸ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 106, č. 5922

⁸⁹ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 138, č. 7048

⁹⁰ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 148, č. 7350

v trestnici ale zemřela. Markéta Dufková pak byla odsouzena za účast na vraždě k 10 letům, po 8 letech trestu pak byla podmíněčně propuštěna⁹¹

Jitka Pleyerová „shodila Fil. Fischerovou do srážného potoka a pak ji uškrtila, aby se zmocnila jejího majetku.“ Za úkladnou vraždu a krádež byla odsouzena k 25 letům těžkého žaláře. Po deseti letech trestu zemřela v ústavní nemocnici.⁹²

Poměrně častým typem zločinu byly vraždy dítěte. Ze 22 spisů trestanek odsouzených za vraždu dítěte vyplývá, že většina těchto vražd byla spáchána na právě narozených nemanželských dětech. Jejich matky byly nejčastěji svobodné. Ženy své zločiny ospravedlňovaly například tím, že zůstaly samy, protože otec dítěte nejevil o dítě zájem, či si je odmítl vzít. V některých případech byl otec dokonce nejistý. Tvrdily, že nemohou dítě uživit, a tak je zabily z nouze. Dalšími důvody pak byly obavy z ostudy, neochota se o dítě starat, či zmaření možných vyhlídek na sňatek. Mezi matkami, které vraždily, se ale občas objevily i ženy vdané. I u nich pak většinou šlo o dítě nemanželské, a tak se snažily dítěte zbavit, aby neohrozilo jejich rodinu.⁹³

Ženy děti vraždily různými způsoby, nejčastěji je udusily, či uškrtily. Někdy se ale též uchýlily ke způsobům jako hození dítěte do záchodu, do řeky, či umlácení je tvrdým předmětem.⁹⁴

Jako příklad zde uvádím případ Marie Volkové. Tato svobodná šestatřicetiletá žena měla pohlavní styk se dvěma muži, v listopadu s Josefem Pěkným a lednu pak s Františkem Bajnovičem. Když v lednu 1936 zjistila, že je těhotná, poprosila bývalou porodní asistentku, aby jí vyvolala potrat. Ten ale nebyl úspěšný a v červnu 1936 porodila Marie dceru. Protože ji otec dítěte Josef Pěkný, i její pozdější známost František Bajnovič opustili, rozhodla se dítěte zbavit. Své dítě po narození zadusila, poté ho nejprve schovala do trouby u kamen a následně zakopala na zahrádce. Za svůj čin byla odsouzena ke 3 letům těžkého žaláře, již po roce v řepské trestnici však byla podmíněčně propuštěna.⁹⁵

Za specifický typ vraždy bylo v té době považováno vyhnání plodu a lze je tak chápat jako samostatný zločin. V těchto případech byla znatelná spojitost s konkrétním povoláním - většinou byly za tento zločin odsouzeny porodní asistentky či bývalé porodní asistentky. Jen výjimečně se zde vyskytovaly ženy jiných povolání. Obvyklé u tohoto zločinu bylo, že u něho

⁹¹ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 145, č. 7243

⁹² SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 147, č. 7319

⁹³ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 139, 140, 142, 143, 145-151

⁹⁴ Tamtéž

⁹⁵ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 147, č. 7295

často docházelo nejen k vyhnání plodu, či pokusu o něj, ale též k méně či více vážnému poškození na zdraví ženy, někdy dokonce k otravě krve, jež měla za následek úmrtí ženy, na které byl potrat vykonán. Vyhnání plodu patřilo mezi zločiny, které trestanky obvykle páchaly opakovaně a ve větším množství, tedy na více ženách.⁹⁶ Podle mého názoru to bylo především způsobené tím, že finanční odměna a tedy možné přilepšení, pro ně bylo větší motivací, než možnost postihu. Tresty za vyhnání plodu byly totiž dost nízké⁹⁷ a to, i když došlo k následku smrti, či v případech vícenásobných.

Mezi další zločiny spáchané trestankami v Řepích patřila krádež, podvod, zpronevěra, vojenská zrada, zrada, či utržení na cti.⁹⁸

Krádeže byly (s výjimkou roku 1938) druhým nejčastějším zločinem, který vedl k uvěznění žen v Řepích.⁹⁹ Ve sledovaném období se v trestnici nacházelo vždy více než 9 % žen, které tento zločin spáchaly. K prudkému nárůstu krádeží (jako důvodu uvěznění) došlo v roce 1941, kdy počet žen potrestaných za krádež vzrostl téměř na 27% a jen těsně se tak zařadil za vraždy, jejichž počet se v tomto roce snížil na 35%.¹⁰⁰ I po roce 1941 přicházely do trestnice velmi často ženy odsouzené za krádeže,¹⁰¹ tudíž je možné předpokládat, že se procentuální podíl žen v trestnici odsouzených právě za krádež stále navyšoval a pravděpodobně i dosáhl prvenství mezi nejčastějšími zločiny.

Co se týče souvislostí mezi zaměstnáním a krádeží, byly za tento čin odsouzeny nejčastěji dělnice (21%), služebné (20%) a švadleny (18%). Obvyklým trestem pak byly 1-2 roky (68%) a 2-5 let (23%).¹⁰²

Také podvody se stávaly častým důvodem, proč ženy skončily ve vězení. Jejich počet se navíc od roku 1938 zvyšoval a z necelých 6% se tak postupně vyšplhal na 12,5%. Tento zločin páchaly například dělnice (27%), ale také obchodnice, ošetřovatelky, či vychovatelky. Potrestán byl pak zpravidla 1-2 roky (56%) či 2-5 lety (39%).¹⁰³

Krádeže také patřily mezi činy, které ženy páchaly opakovaně a ve větším množství. Obvyklá byla kombinace více drobnějších krádeží, které pak dohromady daly větší škodu. Docházelo ale i k větším krádežím. Neobvyklé nebyly ani kombinace krádeží a podvodu.

⁹⁶ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 141, 142, 145, 148, 150, 151

⁹⁷ Nejčastěji byly trestanky v Řepích za vyhnání plodu odsouzeny na dobu 1-2 let ... na základě vlastních výpočtů autorky, zdroj : SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

⁹⁸ Tamtéž, s. 27-305.

⁹⁹ Roku 1938 zaujaly krádeže třetí místo za vojenskou zradou.

¹⁰⁰ Výpočty autorky, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 307-339.

¹⁰² Tamtéž, s. 27-305.

¹⁰³ Tamtéž, s. 27-305.

Škody poškozených byly různé od stovek korun až po desetitisíce. Kradlo se téměř cokoli. Velmi časté byly především peníze, šperky, oblečení od luxusních kusů jako sametové kostýmy, či hedvábné košile, až po obyčejné dámské přezůvky, či zástěry. Dále také hodinky, látky, ale například i jídlo jako uherský salám, nebo maso. Okradeni pak byli například zaměstnavatelé, vlastníci obchodů, majitelé bytů a obydlí, ale též lidé na ulici.¹⁰⁴

Zde opět uvádím pár příkladů krádeží:

Anna Brožová, pětáctyřicetiletá svobodná žena, okradla na konci roku 1935 jako služebná své zaměstnavatele. Zcizila jim věci v hodnotě necelých 28 000 Kč. Již před tímto proviněním byla 8 krát trestána pro zločin ze ziskuchtivosti.¹⁰⁵ Sama se pak ke svému chování vyjadřuje takto: „Svět lákal, zalíbilo se mi cestování a jiná města [již před tím navštívila Solnohrad a Vídeň – pozn. autora], já zatoužila po penězích a prostředcích k tomu cestování a v hrozné nepředloženosti sáhla jsem po cizím majetku – jednou, pak vícekrát.“¹⁰⁶ Anna Brožová byla odsouzena ke dvěma letům těžkého žaláře.¹⁰⁷

Jarmila Gračaninová, sedmadvacetiletá vdaná žena, okradla v březnu roku 1936 svoji zaměstnavatelku a způsobila jí tím ztrátu v hodnotě 38 767Kč. Mezi ukradenými předměty byly šperky, oblečení a prádlo. Též ji odcizila cenné papíry a hotovost. V jejím předchozím životě byla souzena též pro další 2 zločiny a 21 přečinů. Jako důvody opakovaných krádeží Jarmila uvádí především to, že se následkem roztržky s manželem a své těžké nemoci ocitla bez prostředků. Musela uživit své děti a též manželovu matku, a proto se rozhodla tyto prostředky získat i za cenu porušení zákona. Odsouzena pak byla na tři a půl roku těžkého žaláře.¹⁰⁸

Jako poslední uvádím příklad třiadvacetileté svobodné Anny Bauerové, která se nedopustila pouze zločinu krádeže, ale též křivého svědectví a dalších přestupků. Tato žena se v říjnu roku 1940 nejprve vloupala do chaty Václava Záhrubského, kde několik dní bydlela a posléze si odtud odnesla 985 Kč. Zároveň v době, kdy bydlela v Záhrubského chatě, vloupala se též do chaty Miloslava Karkoše a odcizila mu věci v hodnotě 2730 K a 10 h. Dále ukradla kachnu Kristiny Krátké a pobývala nedovoleně v další chatě, kde si udělala oheň, který neuhasila a následkem toho chata v hodnotě 1000 K a 20 stromů v okolí shořely. K tomu se ještě dopustila přestupku tuláctví. Ke všem činům se Anna Bauerová doznala, ale jako důvod udala, že takto jednala na návod a za spolupachatelství Alfréda Bláhy. Toto tvrzení ale bylo

¹⁰⁴ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 143-145, 148-150

¹⁰⁵ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 143, č. 7190

¹⁰⁶ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 143, č. 7190, Zkouška písma trestanky, č. 6

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 144, č. 7209

vyvráceno a bylo dokázáno, že ho takto nařkla, proto že ji výše jmenovaný Bláha přivedl do jiného stavu a nechtěl si ji vzít za manželku. Anna Bauerová dostala za zločin krádeže, přestupek bezpečnosti majetku, přestupek tuláctví a zločin křivého svědectví 2 roky těžkého žaláře.¹⁰⁹

Také zhářství patřilo mezi častější zločiny. Trestnici obývalo v letech 1937 – 1940 mezi 5% - 7% žen odsouzených za tento zločin. Roku 1941 pak jejich počet poklesl na necelá 3%. Tresty za tento čin pohybovaly obvykle mezi 2-5 lety (70%).¹¹⁰

Pro lepší představu o složení trestnice pak uvádím ještě některé další zločiny trestanek. Patřilo mezi ně například poškození na těle, veřejné násilí, vyhrožování, násilné smilstvo, utrhání na cti, či přestupek tuláctví.¹¹¹

Na závěr je třeba zmínit zločin vojenské zrady. Na rozdíl od činů předešlých se jednalo o akt politický. Trestanky odsouzené za tento zločin tvořily významnou část žen v trestnici, proto nelze vojenskou zradu mezi výčty nejčastějších zločinů v trestnici opominout. Počet trestanek zavřených pro vojenskou zradu procházel během let 1937- 1941 velkými změnami. Zatímco v letech 1937 a 1938 patřila spolu s vraždou a krádežemi k nejčastějším zločinům, za něž si ženy odpykávaly trest v řepské věznici, od roku 1939 žen odsouzených za vojenskou zradu výrazně ubylo¹¹² a v letech 1940 a 1941 se nacházely v trestnici pouze dvě ženy odsouzené za tento zločin.¹¹³ I zde tedy hrála národnostní výměna klíčovou roli. Trestanky odsouzené za vojenskou zradu byly necelou třetinou (32%) tvořeny ženami v domácnosti. Zločin byl nejčastěji trestán 2-5 lety (56%), či 5- 10 lety (32%). Za obzvlášť závažná provinění byly ale i vyšší tresty.¹¹⁴

A jak vypadaly konkrétně zločiny vojenské zrady? Ženy je buď páchaly samostatně, či s dalšími spolupachateli. Za vojenskou zradu byly odsouzeny především ženy cizích národností. Největší měrou Maďarčky, dále pak Slovenky a Němky. Velmi častým činem bylo (především u žen maďarské a slovenské národnosti) vyzvídání pro maďarskou zpravodajskou službu. Dále docházelo například k získávání informací pro Německo. Za tyto služby pak ženy často dostaly odměnu. Našly se ale také ženy české národnosti, které za peníze podávaly informace představitelům cizích mocností. Pro spáchání tohoto zločinu ale ženy nemusely

¹⁰⁹ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 151, č. 7465

¹¹⁰ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹¹¹ Tamtéž, s. 27-305.

¹¹² Pokles ze 12% (rok 1938) na 3%, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹¹³ Tamtéž, s. 27-305.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 27-305.

nutně samy vyzvídat a podávat informace, stačilo například, že neoznámily čin vojenské zraedy spáchaný jejich synem, či podporovaly manžela.¹¹⁵

A zde opět uvádím několik příkladů:

Marie Boršošová, pětadvacetiletá žena rusínské národnosti a Helena Pikarová, třicetiletá Maďarka podávaly, jak samostatně, tak dohromady, zprávy o vojenských, politických a hospodářských poměrech v československé republice maďarskému zpravodajskému orgánu. Zároveň se podílely na pašování z Maďarska do československého pohraničí, což bylo tehdy běžnou praxí. Odsouzeny pak byly Marie Boršošová ke 3 letům a Helena Pikarová ke 4 letům káznice.¹¹⁶

Markéta Zimmlová, třidvacetiletá žena německé národnosti, v prosinci roku 1936 odjela do Německa. Zde vstoupila do služeb SS a pro členy Gestapa za finanční odměnu vyzvídala informace proti Československé republice. Markéta Zimmlová se doznala ke stykům se členy Gestapa, ale hájila se tím, že šlo pouze o styky milostné. Vzhledem k tomu ale, že ke všem obviněním dříve jak u policie, tak u vyšetřujícího soudce doznala, byla shledána krajským soudem vinnou. Jako trest jí bylo uděleno 7 let těžkého žaláře.¹¹⁷

Pro pochopení toho, jak vypadal život trestanek, je zapotřebí prozkoumat též některé souvislosti mezi zločiny a národností. Cílem zkoumání těchto dvou faktorů a jejich vzájemného vztahu bylo především objasnit postupný pokles odsouzených žen za vojenskou zradu a nárůst krádeží s poklesem vražd roku 1941.

Jak již bylo zmíněno výše, za vojenskou zradu byly odsouzeny především Maďarky, Slovenky a Němky. S jejich odchodem v roce 1938 a 1939 došlo ke znatelnému úbytku tohoto zločinu v trestnici.

I na vraždách se výrazným dílem podílely ženy cizích národností. A i když v celkových součtech jsou počty žen česky mluvících a žen jiné národnosti vyrovnané, odchod Slovenek, Maďarek a Němek na počtu trestanek odsouzených pro zabití, vraždu, spoluvinu na vraždě či pokus znát. Zároveň v dalších letech nepřicházelo do trestnice příliš mnoho žen odsouzených za tyto jmenované zločiny.¹¹⁸

Naopak na krádežích se výraznějším dílem podílely ženy česky mluvící a z vícejazyčných skupin pak romské ženy (v pramenech důsledně označované jako „cikánky“).

¹¹⁵ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 141, 143 - 148

¹¹⁶ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 143, č. 7185 a 7189

¹¹⁷ SOA Praha, f. TŘ, Osobní spisy, karton č. 147, č. 7301

¹¹⁸ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

Obě tyto skupiny v trestnici roku 1941 zůstaly, dokonce přibyly. Nově příchozí trestanky byly pak nejčastěji odsouzeny právě za krádež.¹¹⁹

3.5 Vyznání, Stav, Věk trestanek

Pro úplnější představu o stavu trestnice je zapotřebí se podívat, kolik bylo trestankám let při jejich příchodu do Řep, zda tady převládaly ženy svobodné, či vdané a k jakému náboženskému vyznání se hlásily.

Věk trestanek lze rozčlenit do šesti skupin - na ženy do 19 let, ženy od 20 do 29 let, od 30 do 39 let, od 40 do 49 let, od 50 do 59 let a konečně ženy nad 60 let. Ženy přicházely do trestnice v každém věku, nicméně nejsilnějšími skupinami byly především trestanky mezi 20 a 39 lety.¹²⁰ V tomto ohledu se situace nejspíše neměnila - také Lenka Rajtorová, vyhodnocující údaje z let 1874, 1880, 1886, 1890 a 1900, dokládá, že v daném období převažovaly v trestnici ženy mezi 20 a 40 lety.¹²¹ Jen při srovnání údajů z druhé poloviny 19. století a přelomu 30. a 40. let 20. století, převažovala v prvním případě výrazněji skupina mezi 20 a 30 rokem. Také trestanek do 20 let bylo v 19. století o něco více.¹²²

Při srovnání věku a doby trestu je také patrné, že ženy mezi 30 a 39 rokem byly nejčastěji odsouzeny k výjimečnému, či doživotnímu trestu.¹²³

S věkem pak souvisel i stav trestankyň. Dívky do 19 let byly pouze svobodné. Též ženy mezi 20 a 29 rokem byly většinou svobodné (69%). Zbytek tvořily ženy vdané (22%), vdovy (6%) a rozvedené (3%). U žen mezi 30 a 39 lety byla skupina svobodných stále poměrně silná (33%), ale již je u nich výraznější podíl žen vdaných (32%) a vdov (24,5%). A ani počet rozvedených není zcela zanedbatelný (7%). U trestanek nad 40 let pak již převažují ženy vdané a vdovy.¹²⁴

Kdybychom pak srovnali a zhodnotili stav trestankyň souhrnně, nejsilnější skupinou byly ženy svobodné, jejichž počet se v letech 1937 – 1941 pohyboval mezi 35% až 44%. Následovaly pak ženy vdané s 31% - 34%. Nevýraznou nebyla ale ani skupina vdov, jejichž počet se značně proměňoval. (Rozpětí 16% až 31%). V menším počtu se v Řepích vyskytovaly též trestanky rozvedené, či rozloučené.¹²⁵

¹¹⁹ Tamtéž, s. 27-305.

¹²⁰ Tamtéž, s. 27-305.

¹²¹ Rajtorová, Ženská trestnice v Řepích, cit. d., s. 59-61.

¹²² Srovnání údajů: Rajtorová, Ženská trestnice v Řepích, cit. d., s. 59-61 x Výpočty autorky, zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹²³ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹²⁴ Výpočty autorky, zdroj: Tamtéž, s. 27-305.

¹²⁵ Výpočty autorky, zdroj: Tamtéž, s. 27-305.

Při příchodu do trestnice ženy mimo jiné udávaly své náboženské vyznání. Podstoupily setkání s duchovním, který následně zhodnotil jejich mravní stav. Po celou dobu bylo nejvíce zastoupeno vyznání římskokatolické pohybující se v rozmezí mezi 79% a 87,5%. U žen udávajících český jazyk jako svůj jediný výrazně převažovalo toto náboženství (88%) a též česky mluvící ženy tvořily většinu římskokatolicky věřících (62,5%). Toto náboženství bylo dále hlavním náboženstvím u Slovenek (80%), Němek (92%) a Maďarek (58%). K řeckokatolickému vyznání se hlásily především trestanky slovenské a ruské národnosti. K dalším výrazněji zastoupeným náboženstvím pak patřilo náboženství evangelické a církve Československá. Mezi trestankami ale též objevily ženy hlásící se ke kategorii „bez vyznání“.

126

Ačkoli se většina žen hlásila k některému z náboženství, jejich představivost byla v tomto ohledu často na základní úrovni. Nebylo výjimkou, že kněz hodnotil náboženské vědomosti trestanek jako sotva dostatečné, chatrné či nedostatečné. Ve spisech trestaných žen se též někdy objevovalo to, že trestanka zanedbávala náboženské úkony, nechodila ke svátostem, či nezná ani desatero přikázání. Zároveň v trestnici ale byly ženy, jejichž náboženské znalosti duchovní zhodnotil jako dobré, či dostatečné. U některých z nich pak doplnil například to, že mají ale slabou vůli, či byly ke zločinu strženy vášní. Velmi obvyklý pak byl dodatek, že trestanka svého činu lituje a slibuje polepšení.¹²⁷

¹²⁶ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305.

¹²⁷ SOA Praha, TŘ, Osobní spisy, karton č. 106, 111, 134, 138 - 151

4 Výchovné prostředky

Tato kapitola se věnuje smyslu trestnice, jejím cílům a prostředkům užívaných k jejich dosažení – a též zásadám, jichž se trestnice držela, možným vlivům na tyto zásady a roli, jakou hrály v jejich realizaci řádové sestry, či další zaměstnanci v řepském ústavu.

Předtím, než představíme podrobněji poměry v řepské trestnici, je třeba představit některé důležité osoby, jež měly vliv na tehdejší vězeňství a pravděpodobně i na řepskou trestnici. Aleš Kýr se ve svém textu *Hledání mravních vzorů v minulosti* věnoval osobám, jež se zasadily o příznivé změny ve vězeňství.¹²⁸ Z nich bych vytyčila především F. J. Řezáče a Emila Lányho.

František Josef Řezáč, katolický kněz a pedagog, navrhl reformu vězeňství ve svém díle *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*. „Svým pojednáním, které je bezesporu základním dílem našeho vězeňství 19. století, se velmi zřetelně přihlásil ke snahám po humanizaci vězeňství a k myšlence výchovy a vzdělávání vězňů s vyloučením náhodného prakticismu.“¹²⁹ Zdůrazňoval kombinaci více prostředků ve vězeňství, jež měly zajistit účinnější polepšení potrestaného, upozorňoval na klady společného působení církve a státu v této oblasti,¹³⁰ zároveň se ale zabýval prevencí kriminality.¹³¹

Řezáčovými klíčovými zásadami bylo několik principů: „1. Aby trestnice vězně nekazily, a 2. Aby trestnice vězně polepšovaly.“¹³² Zásady, jež se zdají být na první pohled samozřejmé, však není lehké naplnit. Řezáč jejich realizaci navrhoval pomocí kombinace trojího základního směřování vězeňských ústavů: (a) občansko-zákonného, (b) nábožensko-mravního a (c) vychovatelského. Pokud jsou tyto tři prvky v souladu, je podle Řezáče pozitivní působení na trestanou osobu účinnější. A co si představit pod jednotlivými názvy? Občansko-zákonným (ad a) směřováním Řezáč rozuměl zajištění bezpečnosti a zdravotních potřeb odsouzených, pod nábožensko-mravní (ad b) spadalo kromě bohoslužeb a náboženských cvičení též vyučování. A ohledně vychovatelské funkce (ad c) kladl Řezáč

¹²⁸ Kýr, Aleš, „Hledání mravních vzorů v minulosti“ in: *Historická penologie*, 1/2004, s. 5-8.

¹²⁹ Uhlík, Jan, „O Františku Josefu Řezáčovi a o tradicích našeho vězeňství“, doslov k obnovenému vydání knihy po 143, in: *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, 1995, s. 9.

¹³⁰ Řezáč, F. J., *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, Praha, 1852, in: Příloha časopisu *České vězeňství* 4/5, 1995, s. 10, 23-25, 27-29.

¹³¹ Tamtéž, s. 50-52.

¹³² Tamtéž, s. 27.

důraz na dobré třídění, možnost trestance trávit nějaký čas o samotě, dobrý domácí řád, přiměřené zaměstnání, správné dohlídku a udržování kázně.¹³³

Emil Lány, právník, působící od roku 1920 na ministerstvu spravedlnosti. Byl pověřen organizací a správou vězeňství, později zastupoval vládu v mezinárodní trestní a vězeňské komisi¹³⁴ a své zkušenosti ze zahraničí se snažil aplikovat též na československé vězeňství. Byl mimo jiné jedním z hlavních referentů na již zmiňované vězeňské konferenci roku 1931. Emil Lány zdůrazňoval důležitost vhodných materiálních a sociálních podmínek ve vězeních, individuální a empatický přístup ve vztahu k trestaným založený na důvěře a naději.¹³⁵

Trestnice v Řepích si za hlavní účel svého působení kladla nápravu odsouzených žen a jejich návrat ke spořádanému životu.¹³⁶ Aby byl jejich návrat do společnosti ulehčen, vystupovala do popředí praktická stránka trestu, což především znamenalo, že se během něj měly trestanky naučit něco užitečného.¹³⁷ A jak chtěli v trestnici dosáhnout změny trestankyň k lepšímu? Domácí řád trestnice stanovoval, že má být na ženy uplatňován přísný, ale zároveň klidný a spravedlivý přístup.¹³⁸ Sestra Feixová ve svém článku napsala toto: „Sestra dozorkyně musí uplatnit všechny vlohy a schopnosti, bystrost, důvtip, sílu vůle, pevnost, důslednost, nesmlouvavost, jindy zase dobrotu, shovívavost, trpělivost. Správně vystihnout, jak na kterou povahu působit je velkým uměním, ale zároveň usnadněním práce.“¹³⁹ Jak vidíme, byl kladen důraz na vlídné, ale zároveň spravedlivé a zásadové jednání. V potaz byla brána jedinečnost každé trestanky, a to se projevovalo ve snaze o individuální přístup.

V působení trestnice byly též zahrnuty jednotlivé prvky, o kterých ve své práci hovořil již zmiňovaný František Josef Řezáč. V první řadě se na fungování ústavu podílel stát, i náboženský element v zastoupení řádových sester a duchovních. Bezpečnost byla zajištěna několikasožkovým personálem, skládajícím se především z dozorců a řádových sester. Oficiální rámec povoleného a zakázaného byl dán domácím řádem. Trestanky byly roztríděny dle svého mravního stavu. Každá z nich byla povinná pracovat. Důležitou roli ve výchovném procesu trestanek pak hrálo mimo práci také náboženství, výchovné a vzdělávací aktivity, ale též jiné aktivity jako četba knih, či účast v kostelním sboru. Sestry se nesnažily na ženy působit pouze slovem a výchovnými prostředky, ale také dobrým příkladem. Ten jim dávaly

¹³³ Tamtéž, s. 27-29.

¹³⁴ Lány, Jeroným, „Kytíčka na hrob mého otce k 50. výročí jeho tragické smrti“, in: *České vězeňství*, 2/1995, s. 17

¹³⁵ Kýr, Aleš, „Hledání mravních vzorů v minulosti“, cit. d., s. 6-7.

¹³⁶ Kronika MSKB, díl 10, s. 33

¹³⁷ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 84.

¹³⁸ *Domácí řád*, cit. d.

¹³⁹ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

především tím, že spolu s trestankami pracovaly. Zároveň nezasahovaly do provozu trestnice,¹⁴⁰ tak vlastně docházelo k symbolickému stírání rozdílů mezi trestankami a sestrami-dozorkyněmi. Díky těmto rozostřeným hranicím mezi dvěma zcela protikladnými světy mohly trestané ženy spíše naslouchat slovům řádových sester a následně usilovat o změnu svého chování. Ženy byly se sestrami v každodenním kontaktu, a proto je pravděpodobné, že kromě vědomých změn chování, mohly trestanky také bezděky přejímat některé vzorce chování sester. I podle slov bývalých dozorců pak mělo působení a pracování sester s ženami v trestnici pozitivní vliv na morální nápravu trestanek.¹⁴¹

4.1 Personál

Dříve než představíme jednotlivé prostředky, na kterých byl položen základ fungování trestnice, a které měly mít pozitivní vliv na trestané ženy, podívejme se krátce na personál trestnice – na osoby, jež se více či méně často s trestankami setkávaly a měly na ně svým působením vliv.

Oficiálně vedl trestnici ředitel. Zprostředkoval kontakt s Ministerstvem spravedlnosti a jeho zástupci, dbal na dodržování předpisů v trestnici, ukládal kárné tresty a dával pokyny dozorcům.¹⁴²

Důležitou úlohu v rozhodování však hrála též matka představená. Spolu s ředitelem rozhodovala o zařazení trestanky do oddělení a disciplinární třídy¹⁴³, o ukládání disciplinárních trestů.¹⁴⁴ Dále například určovala, jaká bude trestance přidělena práce, či jaká bude časová organizace dne (úprava pracovní doby, čas procházky).¹⁴⁵ Hlídaní žen pak měli na starosti dozorcí a řádové sestry. Dozorcí byli oficiální ostrahou a měli především dozor nad trestankami pracujícími v zahradě, či mimo ústav. Nesměli do dílen a na ložnice, až na výjimečné případy, například když se strhla v ložnici rvačka.¹⁴⁶ I při výběru dozorců měla vliv sestra představená, která dbala na to, aby každý z nich uměl též nějaké řemeslo.¹⁴⁷

¹⁴⁰ Schlosser, *Historie kláštera a ženské věznice v Řepích*, cit. d., s. 2-3.

¹⁴¹ Tamtéž, cit. d., s. 3.

¹⁴² Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

¹⁴³ Tamtéž, s. 85.

¹⁴⁴ *Domácí řád*, cit. d., s. 14- 15.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 5, 13.

¹⁴⁶ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 87.

Řádové sestry byly ve stálém kontaktu s trestankami, a proto měly největší možnost ženy ovlivnit. Měly na starosti hospodářství, dozor v dílnách a na ložnicích.¹⁴⁸ S trestankami sestry též pracovaly a podílely se na vzdělávacích přednáškách. V trestnici se dále nacházel lékař¹⁴⁹ a duchovní (římsko-katolický, evangelický kněz a židovský rabín)¹⁵⁰ Mimo osoby, které tvořily personál trestnice, sem pravidelně docházel domácí komisař. Objevoval se jednou za měsíc, mohl sem nicméně vstoupit kdykoli bez ohlášení. Tato osoba měla kontrolní funkci, které mohly trestanky přednést své stížnosti k trestnici.¹⁵¹

4.2 Řád trestnice

Domácí řád trestnice stanovoval základní pravidla jejího fungování. Řád se zabýval rozdělením žen do oddělení a disciplinárních tříd, stanovoval, jaké podmínky jsou dány pro postup, či sestup do jiné třídy. Dále popisoval organizaci dne a aktivity, které během dne ženy musí, popřípadě mohou vykonávat. Zahrnoval pravidla pro organizaci práce, odměny za ní, vyučování, bohoslužeb, či doporučení, jak trávit volný čas. Určoval povinnosti trestanek, to, jak se mají chovat vůči personálu, i sobě navzájem, zohledňoval ale též právo žen na stížnosti a prosby. Stanovoval, co ženy smí a co naopak nesmí, a zároveň obsahoval seznam trestů, které ženám hrozily za nedovolené chování.¹⁵² S domácím řádem byla každá trestanka seznámena po svém příchodu do Řep. Zásady si mohla většina z nich navíc stále připomínat, neboť byl řád vyvěšen v celách a dílnách.¹⁵³

4.3 Oddělení a disciplinární třídy

Dodržování přísného řádu mělo působit – jako v každé moderní trestnici – především výchovně. Trestanky byly v Řepích rozděleny do tří oddělení podle toho, jaký vedly život před příchodem do trestnice. Do oddělení A se řadily ženy považované za nepolepšitelné z důvodu jejich opakovaného přestupování zákona. Ve skupině B se nacházely trestanky, které dříve již spáchaly zločin, či přestupek, ale v menším množství než ženy v předcházející skupině, u nichž však byla naděje, že by se polepšit mohly. V poslední skupině C se pak

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 84.

¹⁴⁹ *Domácí řád*, cit. d., s. 5, 9.

¹⁵⁰ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 84. ..., K tomu také viz *Domácí řád*, cit. d., s. 12.

¹⁵² *Domácí řád*, cit. d.

¹⁵³ Tamtéž, s. 15.

nacházely nejčastěji prvotrestanky, či ženy, které například spáchaly nějaký menší přestupek. Do jakého oddělení trestanka byla zařazena, rozhodovala sestra představená společně s ředitelem trestnice.¹⁵⁴

Kromě těchto tří oddělení se v Řepích nacházela ještě speciální část pro mladistvé trestanky. Dívky byly rozděleny do dvou disciplinárních tříd.¹⁵⁵ U mladistvých byla věnována zvláštní péče jejich výchově, vzdělávání a praktickým dovednostem, uplatnitelným na svobodě. Mladistvé trestanky byly odděleny od ostatních trestanek - měly vlastní ložnice, chodily samostatně na procházku, též jedly odděleně. Většina z nich pracovala venku, na zahradě. Měly o něco mírnější režim, a tak mohly například hezké nedělní odpoledne strávit venku, kde seděly v trávě, hrály hry. Také co se týče návštěv, měly lepší podmínky. Na rozdíl od ostatních trestanek mohly přijímat návštěvy za stolem a nebyly tak od nich odděleny mříží (jako běžné trestanky).¹⁵⁶

Údaje o počtech trestanek v jednotlivých odděleních nám poskytuje Kmenová kniha. Ve sledovaném období až do roku 1940 výrazně převažovaly prvotrestanky nad vícekrát trestanými ženami. Ženy z oddělení C se svým počtem pohybovaly zhruba kolem 70% celkového počtu trestanek, ženy z oddělení A kolem 20% a zbytek tvořily trestanky z oddělení B. Oddělení mladistvých není v knize zaznamenáno. Rokem 1941 ale docházelo v proporčním rozdělení trestnice ke změnám, zejména k vyrovnání poměru trestanek z oddělení A a C. Tento trend pak pokračoval i v dalších letech, roku 1942 pak došlo dokonce k mírné převaze trestanek z oddělení A nad trestankami z oddělení C.¹⁵⁷

Trestanky nacházející se v jednotlivých odděleních se odlišovaly oděvem. V domácím řádu trestnice z roku 1907 se hovoří o rozdílných nákrčnicích, kdy trestanky z oddělení A měly hnědý nákrčník, z oddělení B šedý nákrčník a z C nákrčník fialové barvy.¹⁵⁸ Novější domácí řád¹⁵⁹ se o šatu zmiňuje pouze v té míře, že jsou trestanky jednotlivých oddělení odlišeny různými barvami zástěr. Podle Josefa Tučka pak měly trestanky ze skupiny A široký červený pruh na zástěře.¹⁶⁰

Aby bylo možné odlišit trestanky nejen podle jejich předchozího života, ale též na základě jejich chování v trestnici, dělilo se každé oddělení na dvě disciplinární třídy. Při příchodu do trestnice byly ženy nejprve zařazeny do první, tedy nižší, třídy. Jen v oddělení C

¹⁵⁴ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

¹⁵⁵ *Domácí řád*, cit. d., §3, s. 3-4.

¹⁵⁶ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88-89.

¹⁵⁷ Na základě výpočtů autorky: zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 33-339

¹⁵⁸ *Domácí řád c.k. trestnice pro ženské v Řepích vyjímaje oddělení mladistvých vězňů* (dále *Domácí řád 1907*), Stein nad Dunajem, 1907, §6, s. 3.

¹⁵⁹ *Domácí řád*, cit. d., §5, s. 4.

¹⁶⁰ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

bylo možné jít rovnou do třídy druhé, tedy vyšší, a to za předpokladu, že trestanka nebyla odsouzena za zločin ze ziskuchtivosti, či proti mravopochestnosti. Doba, kterou trestanka strávila v první třídě, závisela na oddělení a jejím chování. U žen z oddělení A to byla obvykle polovina, z B třetina a C čtvrtina trestu. Poté bylo možné postoupit do třídy vyšší, pokud daná trestanka nebyla během posledních dvou měsíců trestaná pro disciplinární prohřešek. Za určitých okolností ale mohla trestaná žena pro vzorné chování postoupit rychleji, či naopak zůstat v nižší třídě déle, pokud její chování nebylo dostačující. Pokud se pak chovala obzvláště špatně, byla sesazena zpět do třídy první.¹⁶¹

A co bylo důvodem k sesazení? Novější domácí řád se k tomuto více nevyjadřuje, ve starším řádu je uvedeno toto:

„ Každá trestanka druhé třídy budiž nazpět do první tř[i]dy přeložena, dopustí-li se jedenkrát hrubého disciplinárního přečinu, neb třikrát menšího přestupku domácího řádu.

Hrubé odmlouvání, vzdor neb zprotivení se proti představeným, odepření práce, zlomyslné pokažení neb zničení pracovník látek, šatstva neb jiných předmětů, pokus o útěk a jiné tomu podobné činy mají povždy za následek, že bude trestanka do nižší třídy zpět přeložena.“¹⁶²

Zařazení trestanky do oddělení a disciplinární třídy mělo vliv na její každodenní život. Na základě oddělení byla trestance přidělena cela a také práce. Tak trestanky z oddělení A vykonávaly horší práce s možností nižšího výdělku.¹⁶³

Další rozdíly se týkaly především psaní a přijímání dopisů, návštěv a možností si přilepšit, takzvaných „vedlejších požitků“. V oddělení A mohly trestanky dle své třídy posílat či přijímat dopisy jednou za dva měsíce, či jednou za šest týdnů. V oddělení B jednou za šest týdnů, či za měsíc, v oddělení C, či mladistvé trestanky pak jednou za měsíc, či čtrnáct dní. Ve stejných obdobích pak směly ženy přijímat návštěvy.¹⁶⁴ Vedlejší požitky se vydávaly trestankám první disciplinární třídy jednou a trestankám druhé disciplinární třídy dvakrát týdně. Pro jednotlivé třídy zároveň byla stanovena maximální výše částky, kterou mohly ženy utratit.¹⁶⁵

¹⁶¹ *Domácí řád*, cit. d., § 2, s. 3.

¹⁶² *Domácí řád 1907*, cit. d., §5, s. 2.

¹⁶³ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85

¹⁶⁴ *Domácí řád*, cit. d., § 14, s. 7.

¹⁶⁵ Tamtéž, §13, s. 7

4.4 Den v trestnici

Dny v trestnici míjely monotónně jeden za druhým. Každý den vypadal podobně, probíhal podle zajetého řádu. Jen svátky a neděle se odlišovaly od všedních dnů.

Trestanky vstávaly brzy ráno¹⁶⁶ a po ranní hygieně a úpravách absolvovaly ranní modlitbu. Následovala snídaně, kde zároveň dostaly ženy přiděl chleba na den, a poté se konaly katolické bohoslužby. Pak začala práce, která trvala obvykle do půl dvanácté. Do dvanácti hodin se vydával oběd a do jedné hodiny měly trestanky polední odpočinek. Poté opět pracovaly, a to většinou do půl šesté večer. V případě, že byly potřeba nějaké úpravy doby práce, stanovila představená tuto dobu jinak. Od půl šesté se vydávala večeře. Po večeři následovala tělesná prohlídka trestanek a odchod na cely. Ženy se zde pak mohly věnovat dovoleným činnostem, například četbě, učení, hraní her, nebo rozhovorům se spolutrestankami ve své cele. V půl deváté, po večerní modlitbě se zhasla světla a trestanky šly spát.¹⁶⁷

Neděle a svátky měly trestané ženy volnější. Dopoledne se konaly bohoslužby. Oběd byl ve stejný čas jako ve všední den. Na odpoledne se obvykle organizovaly vzdělávací přednášky. Práce byly omezeny jen na nejnnutnější práce domácí, trestanky tak měly více volného času. V něm si mohly dělat práce pro vlastní potřebu, své rodiny, či dobročinné účely. Dále si číst, učit se, psát dopisy, či trávit čas jiným dovoleným způsobem.¹⁶⁸

Součástí dne, kterou jsem zatím nezminila, byly také pravidelné procházky. „**Hodinová procházka** [zvýrazněno autorem v článku – pozn. autora] se konala ve velikém dvoře, trestanky chodily ve dvojicích, vždy metr od sebe a směly hovořit jen ve stejném páru. V neděli byla procházka dvouhodinová a druhou hodinu se směly trestanky seřadit podle svých přání.“¹⁶⁹ Také mladistvé trestanky chodily na procházky, v neděli za příznivého počasí jim pak mohla být vycházka prodloužena i na celé odpoledne.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Dle Domácího řádu z roku 1927 vstávaly trestanky v půl šesté. Viz *Domácí řád*, cit. d., §33, s. 12.; dle Josefa Tučka v pět hodin. Viz Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88.

¹⁶⁷ *Domácí řád*, cit. d., §33, §34, s. 12-13.

¹⁶⁸ Tamtéž, §35, s. 13-14.

¹⁶⁹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 89.

4.5 Práce

Hlavním z výchovných prostředků v trestnici byla práce. A to nejen v Řepích, ale ve všech podobných institucích v Československu.

Důležitost práce byla zdůrazněna mimo jiné i na vězeňské konferenci konané roku 1931 v Praze. Hovořilo se zde o významu práce po kázeňské, mravní i sociální stránce. Účastníci konference upozorňovali na to, že když trestanci nepracují, má to pro ně špatné důsledky, protože jsou tím vlastně učení lenosti. Ta byla, alespoň dle referenta¹⁷¹ vyjadřujícího se k tomuto tématu spolu se sociálními příčinami právě jednou z hlavních příčin zločinnosti. Proto by měl být každý ústav schopný nalézt vhodnou práci pro vězně, a tím ho učít pracovním návykům.¹⁷²

Tématu práce se též věnovala publikace *Vězeňství v ČSR* z roku 1930. I podle této publikace byli trestanci povinni pracovat. Vězeňské práce text rozděluje na základní typy, které lze též aplikovat na trestnici v Řepích. Jsou to práce režijní, mezi ně patří například práce v kuchyni, či prádelně. Dále práce řemeslné vykonávané v dílnách a práce mechanické jako lepení sáčků ukládané především starším a slabým vězňům. Na závěr jsou zmíněny práce venkovské realizované pouze v některých trestnicích a větších věznicích, které mají vlastní hospodářství. Někdy také byli trestanci propůjčováni na práci soukromníkům.¹⁷³

Ohledně rozdělení konkrétních prací se publikace vyjadřuje takto: „Trestanci, vyučení nějakému zaměstnání, zaměstnávají se podle možnosti prací svého povolání, trestanci, kteří žádnému zaměstnání vyučení nebyli, mají se v trestnici vyučiti vhodné práci, kterou by se i na svobodě mohli živiti.“¹⁷⁴

V řepské trestnici byl kladen důraz na „intenzivní a účelné vězeňské práce.“¹⁷⁵ Ty zde byly považovány částečně za dobrodiní, neboť díky práci nemusely ženy neustále myslet na to, že jsou ve vězení. Navíc ženy často pracovaly společně s řadovými sestrami, což často snižovalo nebo aspoň trochu rozostřovalo skutečnost vyloučení. Dále byla práce důležitá pro

¹⁷¹ Referentem byl pravděpodobně již zmiňovaný Emil Lány, který na konferenci představoval poměry zahraničních vězeňských ústavů. Lány zdůrazňoval, že je nutné uvědomit si nedostatky vězeňství v ČSR a vybízel k napravování těchto nedostatků.

...Viz NA Praha, fond Zemský úřad Praha (dále f. ZÚP), *Zápis o vězeňské konferenci konané Ministerstvem spravedlnosti 27. a 28. února 1931* (dále Zápis o vězeňské konferenci), sign. XIV-219, karton 404, s. 1-3.

¹⁷² Tamtéž, s. 35-36.

¹⁷³ *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 8.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 8.

¹⁷⁵ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 39.

udržení kázně, ale především byla jakýmsi prostředkem k sebezpoznání trestanek a jejich nápravě.¹⁷⁶

Práce byla v zásadě povinná, netýkala se pouze trestanek, které nebyly z různých důvodů práce schopné. Ženy pracovaly ve všední dny minimálně 8 hodin,¹⁷⁷ někdy ale v pracovní době šly na procházku nebo se účastnily vyučování.¹⁷⁸ Na začátku byly trestanky zařazeny do některé z pracovních skupin. O způsobu zaměstnání jednotlivých trestanek rozhodovala představená. Ta brala v potaz řadu faktorů jako schopnosti trestanky, její vzdělání a stupeň trestu.¹⁷⁹ Tak například trestanky z oddělení A vykonávaly horší práce, dostávaly více úkolů, práci měly hůř ohodnocenou a byly přísněji hlídány.¹⁸⁰

Některé trestanky po celou dobu vykonávaly jednu práci, jiné jich během svého pobytu vystřídalily více.

A jaké byly konkrétní práce vykonávané v Řepích? Nejvíce trestanek pracovalo v dílnách. Kronika milosrdných sester svatého Karla Boromejského nám podává toto svědectví o některých činnostech vykonávaných trestankami v dílnách: „[Trestanky – pozn. autora] Lepí papírové sáčky a kornouty, dělají papírové pytle, šijí trestanecké boty, předou a tkají, jinde se zase šije a plete. Nejzručnější pracovnice naučí sestry bílému a pestrému vyšívání a mnohé, které doma konaly jen hrubé práce na poli, dosáhnou bedlivým cvikem obdivuhodné zručnosti. Vyšívají hedvábím, zlatem a stříbrem. Jejich hbité ruce hotoví nádherné ornáty, štoly, různé prapory, vpravdě mistrovská díla.“¹⁸¹ Právě pestré vyšívání patřilo mezi „elitní práce“. Podílely se na něm trestanky s delšími tresty a vyšívaly především na objednávku. Výsledkem jejich práce pak byla například výše psaná kněžská roucha, ale také svatební šaty.¹⁸²

Dále vykonávaly ženy takzvané režijní práce. Pracovaly například v kuchyni, pekárně, prádelně, opravně, či jako ošetřovatelky v ústavní nemocnici. Některé z těchto prací pak nevykonávaly pouze pro potřeby řepské trestnice, ale i pro nemocnici Pod Petřínem, ve které také působily sestry svatého Karla Boromejského. Šlo například o praní či opravu prádla.¹⁸³

Zvláště oblíbená byla práce na čerstvém vzduchu, zejména v hospodářství či na zahradě. Na jaře a na podzim pak chodily některé ženy pracovat na pole. Na tyto práce se přidělovaly spolehlivější trestanky. V Kronice řádu se píše, že trestanky rády pracovaly

¹⁷⁶ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 81.

¹⁷⁷ *Domácí řád*, cit. d., §10, s. 5-6.

¹⁷⁸ Tamtéž, § 33, s. 12-13.

¹⁷⁹ *Domácí řád*, cit. d., §10, s. 5.

¹⁸⁰ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85-86.

¹⁸¹ Kronika MSKB, díl 3., s. 59-60.

¹⁸² Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 86.

¹⁸³ Uhlík, „Donucovací pracovny, vychovatelny, pražská Fišpanka a Řepy“, cit. d., s. 177.

v hospodářství, protože mohly vidět výsledky své práce a byly na ně hrdé. Dále se zmiňuje o oblíbenosti práce na poli a též o tom, jak je obtížné udržet nutné pracovní síly uvnitř trestnice, zatímco se chodí pracovat na pole. U všech venkovních prací pak klade důraz na nutnost dozoru. Ten se obvykle skládal ze sester a dozorců.¹⁸⁴

Josef Tuček uvádí, že na poli a zahradě často pracovaly ženy z venkova. Také mladistvé trestanky pracovaly hlavně na zahradě. Mimo trestnici chodily především prvotrestanky, u kterých se nepředpokládal útěk. Někdy šly ale pracovat za brány trestnice také ženy odsouzené na delší dobu a pracující obvykle v dílnách. Pro některé z nich byly tyto venkovní práce spíše náročné, protože je vystavovaly pokušení, takže pokud z tohoto důvodu trestanka nechtěla pracovat mimo ústav, bylo jí vyhověno.¹⁸⁵

Co se týče prací mimo objekt trestnice, došlo v některých případech také ke spolupráci trestnice a obce Řepy. Tak se trestanky podílely například na stavbě vodovodu do trestnice, či budování obecní kanalizace.¹⁸⁶

Trestanky za svou práci nedostávaly mzdu, ale měly nárok na pracovní odměnu. Tato odměna se pak dělila na dvě části. První část ženy mohly využívat na nákup tzv. vedlejších požitků, na podporu rodiny, či například na nákup knih.¹⁸⁷ Pod tzv. vedlejšími požitky se rozuměla především možnost, jak si obohatit jídelniček. V Řádu z roku 1927 najdeme pouze zmínku o věcech, které byly v trestnici zakázané. Mezi ně patřily lihoviny, kouření a šňupání tabáku. Nezmiňoval se ale již o požitcích dovolených.¹⁸⁸ Jejich příklady najdeme ale v Řádu z roku 1907. Na přilepšenou si ženy mohly koupit například chléb, máslo, slaninu, sýr, povidla, cukr, citrony, kávu, polévku, maso, moučná jídla, ovoce, ale také sklenici piva, či vína. Dále se v tomto řádu píše, že měly trestanky ve všední dny půlhodinovou pauzu, aby mohly tyto vedlejší požitky zkonsumovat.¹⁸⁹

Druhá část pracovní odměny spolu s nespotřebovanou částí první poloviny se pak uložila na úrok. Ten připadl podpůrnému fondu pro trestanky. Za tyto peníze se pak hradily veškeré škody způsobené trestankou. Zbytek se pak vydal trestance při propuštění, popřípadě

¹⁸⁴ Kronika MSKB, díl 3., s. 59.

¹⁸⁵ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

¹⁸⁶ Např. Uhlík, „Donucovací pracovní, vychovatelný, pražská Fišpanka a Řepy“, cit. d., s. 177. ; Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 86.

¹⁸⁷ *Domácí řád*, cit. d., §11, 12, s. 6.

¹⁸⁸ Tamtéž, §13, s. 6-7.

¹⁸⁹ *Domácí řád 1907*, cit. d., §12, s. 5.

se předal úřadu pro trestanku. Pokud trestanka zemřela, peníze se přidělily pozůstalostnímu soudu.¹⁹⁰

Odměna se účtovala pro každou trestanku zvlášť. Každá trestanka pak mohla jednou za čtvrt roku nahlédnout do svého spisu, aby zjistila stav svých účtů.¹⁹¹

Na závěr je třeba se ještě zmínit o konfliktních situacích na pracovišti a případech, kdy trestanky odmítly pracovat. O nich nalezneme zápisy v Knize disciplinárních trestů. Ačkoli trestanky většinou pracovaly bez problémů, čas od času se vyskytly případy, kdy pracovat odmítly. Trestanky protestovaly obvykle proti přidělené práci, která jim přišla nevyhovující, zvláště pokud byly dočasně přeřazeny z práce lepší na práci horší. Popřípadě když chtěly dělat jinou práci a nebylo jim to umožněno. Dále pak, když si svým chováním chtěly něco vynutit, nebo když měly pocit, že jim bylo ukřivděno.¹⁹² Příkladem může být například protest trestanky Asztalosové, která se domnívala, že trestanka, na kterou si stěžovala, nebyla potrestaná, a proto odmítla pracovat.¹⁹³ Výjimečně pak došlo k případům, kdy odmítlo pracovat více trestanek najednou, i tak to byly ale malé skupinky a tyto případy nebyly příliš časté. Jedním z příkladů těchto skupinových protestů, byla stávka tří žen maďarského původu, které odmítly 20. května roku 1940 pracovat, protože měly být podle jejich slov poslány do Maďarska.¹⁹⁴ Na pracovištích pak někdy docházelo k různým výtržnostem, hádkám, tajnému vynášení či zničení přiděleného materiálu.¹⁹⁵

4.6 Náboženská výchova

Mimo práci hrálo důležitou roli ve výchově trestanek náboženství. Všeobecně bylo pokládáno náboženské působení na trestance za prospěšné. V publikaci *Vězeňství v ČSR* se zdůrazňovala role učitele, lékaře a duchovního v trestnici. Neboť to byli právě oni, kdo měli možnost působit na trestance a vězně po mravní stránce.¹⁹⁶ Také na již zmiňované vězeňské konferenci bylo poukazováno na pozitivní vliv náboženství v trestnicích. Zároveň byla ale respektována svoboda přesvědčení a účast na bohoslužbách a náboženských cvičeních nebyla

¹⁹⁰ *Domácí řád*, cit. d., §12, s. 6

¹⁹¹ Tamtéž, §12, s. 6.

¹⁹² SOA Praha, TŘ, *Knihy disciplinárních trestů*, cit. d., r. 1935-1945

¹⁹³ Tamtéž, r. 1937, zápis č. 29.

¹⁹⁴ Tamtéž, r. 1940, zápis č. 7

¹⁹⁵ Tamtéž, r. 1935-1945

¹⁹⁶ *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 9

povinná. Povinná pak byla pouze u mladistvých trestanců a trestanek, ale i o to byl na konferenci veden spor. Tato otázka byla velice problematická, a tak se názory na tuto záležitost během konference nepodařilo sjednotit.¹⁹⁷

Důležité bylo, že se v trestnici mohly konat náboženské obřady jakéhokoli vyznání, pokud byl dostatečný počet zájemců. „Pravidelné bohoslužby kterékoli uznané konfese zařídí se na státní náklad, je-li zajištěna trvalá účast více než 10 vězňů téže konfese.“¹⁹⁸

Není tak pochyb, že bylo náboženství považováno za významný prvek pozitivního vlivu na trestance, obzvláště pak v prostředí, které k tomu přímo vybízelo. Tedy v řepském klášteře, světě řádových sester, žen oddaných službě Bohu. Jak vyplývá z popisu běžného dne trestanky, každý den byl vyhrazen čas společným modlitbám, trestanky se mohly účastnit bohoslužeb, či náboženských cvičení. V souladu s obecnými zásadami ve vězeňství i zde byla účast na bohoslužbách a náboženských cvičeních vyjma mladistvých trestanek nepovinná. Ženám se ale doporučovalo, aby se účastnily bohoslužeb a cvičení dle svého vyznání.¹⁹⁹ I zde se kladl důraz na svobodu náboženského přesvědčení. To, že byla respektována i jiná náboženství než římskokatolické například potvrzuje fakt, že je přímo v Domácím řádu trestnice zakotvena výjimka pro ženy židovského vyznání. Ty byly v sobotu a o hlavních židovských svátcích zproštěny pracovních povinností a v neděli, kdy se konaly bohoslužby jiných náboženství, tyto ženy přiměřeně pracovaly.²⁰⁰

A jak trestanky reagovaly na pravidelné modlitby, či možnost účastnit se bohoslužeb? Zdroje se shodují, že trestanky se bohoslužeb účastnily hojně.²⁰¹ Josef Tuček například píše ve svém článku, že „účast na bohoslužbách byla povinná pro mladistvé trestanky, u ostatních byla pouze doporučována, ale prakticky se římskokatolických bohoslužeb účastnily takřka všechny katoličky a v obdobích, kdy z různých důvodů nemohl do ústavu docházet duchovní jiné církve, případně rabín, nebylo bráněno v účasti ani příslušnicím jiných vyznání nebo trestankám bez vyznání.“²⁰²

A jaké byly důvody žen pro tak velkou účast na bohoslužbách, přestože sestra Feixová ve svém článku považovala trestanky převážně za nábožensky lhostejné?²⁰³ Silnou motivací pro trestané ženy byla pravděpodobně možnost setkat se s trestankami z jiných pracoven a

¹⁹⁷ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 17-19

¹⁹⁸ *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 9

¹⁹⁹ *Domácí řád*, cit. d., §16, s. 8.

²⁰⁰ Tamtéž, § 25, s. 13.

²⁰¹ Např. Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84. K tomu také viz Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

²⁰² Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

²⁰³ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

vyměnit s nimi pár slov.²⁰⁴ Přestože měly ženy hovor při bohoslužbách zakázán²⁰⁵ a lze předpokládat, že podobné zásady platily i před a po mši svaté, krátkým hovorům mezi trestankami nebylo prakticky možné zabránit. O nedovoleném kontaktu mezi nimi se pak dozvídáme především z Knihy disciplinárních trestů. Za příklad uvedu trestanky Klocovou a Holomelovou, které opakovaně utíkaly z kostela po mši svaté, aby se mohly sejít.²⁰⁶ Dalším důvodem pro dobrovolnou účast na bohoslužbách mohla být pro některé z žen možnost zpívat v kostelním sboru.²⁰⁷ I prostřednictvím hudby tak docházelo k výchovnému působení na ženy a účast ve sboru mohla být vhodným polem pro přebírání pozitivních vzorců chování ženami.

Co se pak týče denních modliteb, i ty byly pravděpodobně přijímány převážně pozitivně. Tuček k tomu píše, že ve chvílích, kdy bylo obvykle ticho pro zákaz mluvení, modlitby znamenaly oživení.²⁰⁸

4.7 Vyučování

Dalším výchovným prostředkem trestanek bylo jejich vzdělávání. Probíhalo buď prostřednictvím pravidelného vyučování, nebo speciálních vzdělávacích přednášek.

Ústavního vyučování se účastnily především mladistvé trestanky, vyučované odděleně, a pak některé trestanky starší. Jeho cílem bylo nejen doplnění všeobecného vzdělání žen, ale též usilovalo o jejich napravení.²⁰⁹ Mimo to se konaly pravidelně vzdělávací přednášky během nedělního odpoledne.²¹⁰ I tyto přednášky měly pravděpodobně funkci informační a zároveň se snažily příznivě působit na trestanky. To bylo opět v souladu s obecnými zásadami. Na vězeňské konferenci se o vězeňském školství hovořilo v podobném duchu. Též se na ní mluvilo o tom, že kromě učení trestance základního vzdělání „hlavní věc je probuditi v trestanci lidskou a občanskou sebeúctu, smysl pro povinnost a zodpovědnost, čili svědomí, úctu a lásku k práci, vštípení zdravý a správný životní názor [podtrženo v textu – pozn. autorky] – a to vše nejen všeobecně, ale také individuálně t.j. se zřetelem k osobním poměrům, k minulosti, přítomnosti i budoucnosti jednotlivců.“²¹¹ Jako hlavní prostředek měl být používán osobní kontakt a vliv. Přednášky se pak měly týkat praktického života a měl být

²⁰⁴ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84-85.

²⁰⁵ *Domácí řád*, cit. d., §22, s. 9.

²⁰⁶ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1941, zápisy č. 18, 19, 21.

²⁰⁷ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

²⁰⁸ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

²⁰⁹ *Domácí řád*, cit. d., § 15, s. 7-8.

²¹⁰ *Domácí řád*, cit. d., §35, s. 13.

²¹¹ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 11-12.

během nich prostor k diskuzi. Za velký problém pak bylo označeno především to, že se pravidelného vyučování účastnila jen malá část trestanců.²¹²

Tento trend se potvrzoval též v Řepích. Josef Tuček zdůrazňuje, že v trestnici byl kladen důraz na praktickou výchovu, ženy se mohly učit čtení, psaní, či se dále vzdělávat. Zájem o učení mezi ženami však až do konce fungování trestnice nebyl velký. Zároveň se i zde zdůrazňuje především osobní kontakt s trestankami, jenž byl považovaný za účinnější než organizovaný proslov.²¹³

4.8 Četba, zpěv a další aktivity trestanek

I nezávisle na vyučování se mohly trestanky ve volném čase věnovat četbě. V trestnici se nacházela knihovna, ze které si mohly ženy půjčovat literaturu.²¹⁴ Mimo to, že si trestanky půjčovaly knihy pro svou potřebu, předčítalo se někdy také nahlas. K tomu docházelo především v dílnách při práci.²¹⁵ Dále pak bylo možné, aby dohlážitelka vyzvala jinou trestanku k předčítání na cele.²¹⁶ Podrobnější informace o knihovně ve zdrojích týkajících se řepské trestnice nebylo možné nalézt. Lze však předpokládat, že informace a zásady uvedené na již několikrát zmiňované vězeňské konferenci, můžeme použít i pro příklad ženské trestnice, vzhledem k tomu, že se na ní stanovovaly obecné zásady týkající se justičních ústavů v Československu.

Na konferenci došlo ke shodě ohledně toho, že „Knihy nemá býti trestem ani tím, že by byla vnucována, ani tím, že by byla odpírána – ovšem nelze vyloučiti pedagogické řízení četby, kde a pokud je toho třeba, a jek je to vyjádřeno v rozlišení disciplinárních tříd.“²¹⁷ Přístupnost konkrétních knih neměla být odlišena pouze na základě disciplinárních tříd, ale též závisle na vzdělání trestanců. Byly vytvořeny seznamy pro konkrétní trestnice a každý z těchto listů byl rozdělen na tři oddělení pro trestance s podprůměrným, průměrným a nadprůměrným vzděláním. V knihovnách pak byly k dispozici kromě knih také časopisy.²¹⁸

Mimo četbu se mohly trestanky odreagovat i jiným způsobem. Jednou z možností bylo zpívat v kostelním sboru. Sbor vedla hudebně vzdělaná řádová sestra a zpívaly v něm

²¹² Tamtéž, s. 12

²¹³ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 86.

²¹⁴ *Domácí řád*, cit. d., §15, s. 8.

²¹⁵ Tamtéž, s. 87.

²¹⁶ *Domácí řád*, cit. d., §26, s. 10.

²¹⁷ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 16.

²¹⁸ Tamtéž, s. 16-17.

především trestanky odsouzené na delší dobu.²¹⁹ Dle sestry Feixové byla hudební výchově věnovaná značná péče, a díky tomu ženy zvládaly zazpívat i náročnější skladby. Zároveň měla podle jejího názoru hudba a zpěv dobrý vliv trestané ženy.²²⁰ Tuček pak dokládá svědectví některých trestanek, které považovaly své působení ve sboru jako téměř jediné odreagování od jednotvárného života v trestnici.²²¹

Občas pak část žen připravila divadelní hru pro ostatní trestanky.²²² V neposlední řadě si ženy krátily volný čas rozhovorem, psaním dopisů, vyráběním věcí pro svou potřebu, či potřebu svých blízkých a jiným dovoleným způsobem zábavy.

U mladistvých trestanek byl pak kladen důraz též na pravidelná cvičení, měly větší možnost trávit nedělní a sváteční odpoledne venku, kde například posedávaly v trávě či hrály míčové hry.²²³

4.9 Hygiena, lékařská péče

Každá trestnice měla svého lékaře a ústavní nemocnici²²⁴ a výjimkou nebyly ani Řepy. Úkolem lékaře byla prohlídka nově přichozích trestanek,²²⁵ péče o nemocné ženy,²²⁶ ale též vzdělávací přednášky týkající se hygieny a zdravotní péče.²²⁷

Pokud se trestanka cítila nemocná, sdělila to řádové sestře. Následně ji prohlédla lékařka, která rozhodla, zda je trestanka nemocná, zda půjde do ústavní nemocnice, zůstane v cele, či je schopná pracovat. Pokud se vyskytla u trestané ženy nakažlivá nemoc, byla oddělena od ostatních.²²⁸ Pokud si trestanka vymýšlela a nemoc předstírala, mohla být potrestána, stejně tak ale i tehdy, když svoji chorobu zatajovala.²²⁹

Případy předstírání nemoci, neslušného chování k ústavní lékařce, či dělání rozruchu v ústavní nemocnici spolu s jejím svévolným opouštěním se vyskytují v *Knize disciplinárních trestů* celkem hojně. Podílel se na nich ale menší počet žen, které tyto přestupky páchaly opakovaně.²³⁰

²¹⁹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

²²⁰ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

²²¹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 84.

²²² Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. s. 82.

²²³ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 89.

²²⁴ Lány, Emil, „O našich věznicích a vězeních“, cit. d., s. 477.

²²⁵ *Domácí řád*, cit. d., § 4, s. 4.

²²⁶ Tamtéž, § 9, s. 5.

²²⁷ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 89.

²²⁸ *Domácí řád*, cit. d., § 9, s. 5.

²²⁹ Tamtéž, § 25, s. 10.

²³⁰ SOA Praha, f. TR, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1935-1945

Ženy byly vedeny k udržování čistoty a základní hygieny. Při příchodu do trestnice každá z nich obdržela mýdlo, hřeben, kartáček na zuby a křidu na čištění zubů. Každé ráno musely provádět ranní hygienu, přes den mít upravené vlasy.²³¹ Minimálně jednou měsíčně si pak měly trestanky mýt celé tělo, a minimálně jednou týdně provádět koupel nohou.²³²

Co se týče konkrétních nemocí, nejčastěji se u trestanců vyskytovaly plicní potíže. To se odůvodňovalo tím, že s nimi většina odsouzených již do trestnice přišla, tedy si je přinesla ze svého původního prostředí.²³³

4.10 Disciplinární tresty

Trestnice svými postupy v podstatě potvrzovala stanovisko pronesené na vězeňské konferenci, že autorita ve vězení má vznikat na základě mravní autority, individuálního výchovného vlivu na trestance, ne na základě trestání.²³⁴ Přesto bylo ale nutné stanovit určité tresty za porušení řádu trestnice. Neboť aby mohly být určité zásady platné, musí být vždy vymezeny sankce za jejich porušení. Tyto tresty byly zakotveny přímo v *Domácím řádu trestnice* a každá trestanka s nimi byla již při svém příchodu seznámena.

Nejčastějším zdrojem trestů byly především konflikty. A to jak trestanek mezi sebou, tak trestanek s personálem. Mezi typické prohřešky trestanek patřily nejrůznější hádky, rvačky, nadávky, násilné chování, či vyprovokování jiné ženy k porušení kázně. Vůči personálu docházelo k neuposlechnutí rozkazu, neslušnému, či násilnému chování. Dále se dávaly tresty například za již zmiňované odmítání práce, odcizení předmětů, psaní motáků a lživých dopisů, šíření pomluv, či drzé, nebo výhrůžné chování. Během války se pak začal často objevovat přestupek krádeže chleba, který se následně stal prostředkem směny mezi trestankami.²³⁵

Ženám, které porušily svým chováním kázeň, či domácí řád mohlo být uloženo celkem osm typů trestů. Trestance byl uložen buď jeden, či více disciplinárních trestů zároveň. Postih závisel na závažnosti provinění. Potrestána pak byla nejen pachatelka, ale též například trestanka, která ji naváděla, napomáhala, či vyprovokovala.²³⁶

²³¹ *Domácí řád*, cit. d., §24, s. 10.

²³² Tamtéž, §7, s. 4.

²³³ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 19

²³⁴ Tamtéž, s. 31.

²³⁵ SOA Praha, TR, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1935-1945

²³⁶ *Domácí řád*, cit. d., §36, s. 14.

A zde jsou již vypsány disciplinární tresty dle Domácího řádu:

1. domluva soukromá, nebo v přítomnosti jiných trestanek,
2. uložení nepříjemnější a méně výnosné práce,
3. omezení neb dočasné odnětí vedlejších požitků a jiných výhod,
4. půst o vodě a chlebě ve střídavých dnech a ne častěji než třikrát týdně,
5. tvrdé lože ve střídavých dnech, ne častěji než třikrát týdně,
6. kárná samovazba, avšak nepřetržitě ne déle než jeden měsíc, načež smí až po uplynutí jednoho měsíce znovu býti uložena,
7. vazba v temnici, avšak nepřetržitě ne déle než 3 dny, načež až po uplynutí jednoho týdne smí znova býti uložena v jednom roce nesmí činiti celkem více než 30 dní,
8. sesazení do nižší třídy disciplinární.²³⁷

Tyto výše uvedené disciplinární tresty byly zcela totožné s disciplinárními tresty obecně stanovenými pro justiční ústavy v Československu.²³⁸ Jak jsem již psala výše, bylo možné uložit i více trestů najednou. Se samovazbou a temnicí pak bylo vždy spojeno odnětí výhod a požitků, posílání a přijímání dopisů a zcela vyloučeny byly také návštěvy.²³⁹

4.11 Závěrem

Výchovná činnost se ne vždy dařila podle představ sester a dozorců, především u častěji odsouzených žen byla výchova těžší a návrat do trestnice častější. Rozhodně však tyto snahy neznamenaly jen marnou práci, nýbrž v mnoha případech přinášely své plody, především u prvotrestanek. Dle sestry Venceslavy, jež působila v Řepích od roku 1897, se do trestnice vrátila pouze jedna prvotrestanka.²⁴⁰ Sestry se každopádně stále s odhodláním pouštěly znovu do práce s těmito ženami a snažily se na ně mít pozitivní vliv osobním příkladem. A při svém působení se možná řídily větou napsanou v Kronice milosrdných sester: „Je velikou věcí, polepší-li se, nebo utvrdí se v dobrém jen jediná duše.“²⁴¹

Každopádně dle článku sestry Feixové také samotné trestanky někdy vypovídaly o pozitivním vlivu, jenž na ně prostředí kláštera mělo. Některé při svých návštěvách tvrdily, že

²³⁷ Tamtéž, §36, s. 14.

²³⁸ Na základě srovnání s vypsánymi disciplinárními tresty ve *Vězeňství v ČSR*, cit. d., s. 6.

²³⁹ *Domácí řád*, cit. d., §36, s. 14.

²⁴⁰ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 83.

²⁴¹ Kronika MSKB, díl 3, s. 60

zde našly smysl života, či poznaly, jaké to je žít správně a těší se, že na svobodě budou moci žít podle nově nabytých zásad.²⁴²

²⁴² Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

5 Každodenní jednání trestanek

Poslední kapitola se zabývá každodenním jednáním trestanek. Nejprve budou představena místa v trestnici, která byla klíčová pro setkávání trestanek, navazování kontaktů, ale též pro vznik konfliktů. Pak se pozornost obrátí k dalším možnostem setkávání trestanek v závislosti na oddělení – okolnostem, kdy spolu ženy mohly hovořit, kdy nikoli. Dále bude zapotřebí se věnovat vnitřní hierarchii trestanek dané shora, a pak i neformálním vztahům mezi trestankami. Analýza chování trestanek se přitom nejvíce opírá o typologii, která byla rozpracována řádovou sestrou Feixovou;²⁴³ tuto typologii pak doplníme o další typově podobné skupinky žen na základě zkoumání zápisů z *Knihy disciplinárních trestů*.²⁴⁴ Nakonec se analýza zaměří na věci, které hrály důležitou roli v životě trestanek (dva-tři příklady). Prostřednictvím těchto předmětů budou především sledovány preference trestanek, proměna těchto preferencí, procesy výměny a vyjednávání mezi trestankami, či výrazné skupiny trestanek podílejících na těchto procesech. Bez zajímavosti rovněž nebude přehled faktorů, které měly nejvýraznější vliv na hierarchie mezi ženami, a jež byly důvodem ke znevýhodnění popřípadě pocitu nadřazenosti určitých trestanek.

5.1 Možnosti setkávání a kontaktu mezi trestankami

Jak již bylo zmíněno výše, trestanky byly rozděleny do 3 oddělení (A, B, C) na základě svého předchozího života. Toto jejich rozdělení nebylo důležité pouze z hlediska přidělené práce, nároku na návštěvy a dopisy, či možnosti si přilepšit, ale též určovalo prostředí, ve kterém se ženy během svého pobytu pohybovaly. Oddělení byla od sebe oddělena, a to jak ložnice, tak dílny. Trestanky stejného oddělení a především spolutrestanky na ložnicích a v dílnách spolu trávily denně nejvíce času, někdy i po dobu mnoha let. Právě se svými spolutrestankami pak ženy mohly snáze navázat kontakt, spřátelit se, zároveň ale též docházelo častěji ke konfliktu mezi trestankami ze stejného oddělení, než mezi ženami z jiných oddělení.

Ne vždy bylo ale oddělení jednotlivých oddělení zcela realizováno. Tuček na to poukázal ve svém článku. A to konkrétně na nemožnost plného oddělení trestanek z oddělení A a B.²⁴⁵ Vyplývá to rovněž z *Knihy trestů*. Zde jsem například našla zmínky o

²⁴³ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 79-83.

²⁴⁴ SOA Praha, TR, *Knihy trestů*, cit. d., 1935-1945

²⁴⁵ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

sporech v prádelně mezi trestankami z oddělení A a B. Roku 1939 například došlo ke rvačce v prádelně mezi trestankou Boudovou z oddělení A s trestankou Rottkovou z oddělení B.²⁴⁶ V ten samý rok pak vyhrožovala trestanka Koubková z oddělení A svým spolutrestankám na ložnici.²⁴⁷ Mezi ženami, jež toto rušení klidu nahlásily, byla pak kromě dvou trestanek z oddělení A, též trestanka Volfová z oddělení B.²⁴⁸ Dle mého názoru byl hlavním důvodem především malý počet trestanek z oddělení B, ten obvykle nepřesahoval 10% celkového počtu trestanek²⁴⁹ a množstevně sotva naplnil jednu ložnici, ložnic bylo zároveň málo. Proto byly pravděpodobně v některých obdobích spojovány trestanky z oddělení B s trestankami z oddělení A. Z Knihy trestů lze zároveň vyčíst, že výjimečně docházelo i ke konfliktům mezi ženami z oddělení B a C, A a C, či dokonce mezi trestankami všech tří oddělení zároveň.²⁵⁰ Je tedy zřejmé, že navázání kontaktu mezi trestankami jiných oddělení nebylo nemožné (nýbrž že na specifických místech byl kontakt běžný a poměrně intenzivní).

Již při pohledu do *Řádu trestnice*²⁵¹ lze získat základní přehled o tom, při jakých příležitostech se ženy obvykle setkávaly, kdy spolu byly oprávněny mluvit, a kdy to bylo naopak zakazováno. *Knihy disciplinárních trestů*²⁵² zase ukazuje nepovolenou komunikaci a setkávání žen.

Důležitým místem pro formování vztahů mezi trestankami byly především cely, ve kterých trávily ženy jak noci, tak dobu odpočinku. Dle Josefa Tučka bylo cel (jeho slovy ložnic) v ústavu 6 a v každé se nacházelo od 24 do 48 lůžek.²⁵³ Takto velké společné cely nebyly výjimkou a byly všeobecně kritizovány. Na vězeňské konferenci v Praze se poukazovalo na neuspokojivý stav trestnic a věznic, kde se obvykle nacházelo v celách 20 a více trestanců. To nahrávalo spíše vymýšlení nepravostí, než zamýšlení se nad životem a snahou o polepšení.²⁵⁴ Tuček upozorňuje na to, že hodně žen odsouzených k delším trestům spolu trávilo mnoho let v jedné cele. Často pak v celách docházelo ke konfliktům a

²⁴⁶ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1939, zápis č. 14; pro určení oddělení trestanek zdroj: SOA Praha, TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 289, 257.

²⁴⁷ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1940, zápis č. 21; pro určení oddělení zdroj: SOA Praha, TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 259.

²⁴⁸ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1940, zápis č. 21; pro určení oddělení zdroj: SOA Praha, TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27, 291, 227.

²⁴⁹ Na základě výpočtů autorky, zdroj: SOA Praha, f. TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27-305.

²⁵⁰ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., 1935-1945; pro určení oddělení zdroj: SOA Praha, TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27-339.

²⁵¹ *Domácí řád*, cit. d.

²⁵² SOA Praha, f. TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., 1935-1945

²⁵³ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

²⁵⁴ NA Praha, f. ZÚP, *Zápis o vězeňské konferenci*, cit. d., s. 4-5.

porušování kázně. Některé trestanky dokonce dle autora páchaly přestupky schválně, aby si od spolutrestanek na chvíli odpočinuly a strávily nějaký čas v samovazbě.²⁵⁵

Pokud trestance někdo ublížil, měla si tato žena stěžovat řeholní sestře, nikoli čin oplatit, ať už slovně, či fyzicky.²⁵⁶ Trestanky se ale přesto nechaly často vyprovokovat k odvetě. Na celách měly povoleno v době odpočinku komunikovat, nikoli však po půl deváté večer, kdy se zhasla světla, a trestanky šly spát.²⁵⁷ Je ale jasné, že tichému rozhovoru po večerech nešlo prakticky zabránit. Dále měly ženy zakázáno dorozumívání trestanek z cely do cely jiné, či z jednoho oddělení na jiné.²⁵⁸ Snahy o navázání těchto kontaktů ale též nalezneme v *Knize disciplinárních trestů*.

Dalším zdrojem kontaktů mezi ženami byla jejich práce. Trestanky pracovaly minimálně 8 hodin denně²⁵⁹ a obvykle zůstávaly delší dobu na jednom místě. Proto pravděpodobně i zde určité skupinky žen pracovaly společně po dobu několika měsíců, či let. Ženy směly hovořit jen v té míře, která byla nutná pro vykonávání práce, jinak měly mlčet.²⁶⁰ Někdy ale v dílnách předčítala některá z trestanek knihu z ústavní knihovny, nebo se chvíle ticha oživila hromadnou modlitbou.²⁶¹

Na kratší dobu se pak trestanky mohly setkat během bohoslužeb, vzdělávacích přednášek, či vyučování. Během bohoslužeb, ani během vyučování spolu trestanky nesměly mluvit²⁶², ale samozřejmě zcela zabránit tomu nešlo. V *Knize disciplinárních trestů* se objevují zmínky jak o hádkách při bohoslužbách, tak o útěcích, tajných setkáních a schovávání trestanek po bohoslužbě.

Jak již bylo řečeno, část trestanek se podílela na nácvičce písní. Působení ve sboru tak bylo bezesporu dalším zdrojem navazování kontaktů. Díky sestře Feixové víme, že sbor dokázal předvést i náročnější skladby, tudíž nešlo pouze o improvizované zpívání schopných trestanek, jež by se dalo nacvičit těsně před bohoslužbou. Je velmi pravděpodobné, že se ženy scházely pravidelně a písně nacvičovaly.

Každý den se trestanky měly zúčastnit hodinové a v neděli dvouhodinové procházky. Během ní měly povoleno hovořit pouze trestanky v páru. Tyto za sebou jdoucí páry od sebe musely udržovat vzdálenost dvou kroků.²⁶³ V neděli, kdy pak probíhaly delší procházky, se

²⁵⁵ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

²⁵⁶ *Domácí řád*, cit. d., §22, s. 10.

²⁵⁷ Tamtéž, § 22, 34, s. 9, 13.

²⁵⁸ Tamtéž, § 22, s. 9.

²⁵⁹ Tamtéž, §10, s. 5.

²⁶⁰ Tamtéž, §22, s. 9.

²⁶¹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 87

²⁶² *Domácí řád*, cit. d., § 22, s. 9.

²⁶³ Tamtéž, § 28, s. 11.

mohly trestanky na druhou hodinu seřadit podle svého přání.²⁶⁴ I zde se tedy otevíral prostor pro navázání kontaktu mezi ženami.

Dalšími místy, kde se ženy setkávaly, byla jídelna, či ústavní nemocnice. A v poslední řadě se krátce mohly zhlédnout při přechodech na konkrétní místa. Ženy měly chodit vždy zrychleným krokem pod dozorem.²⁶⁵

5.2 „Dohlížitelky a mistrové“

Dříve než se začnu zabývat vnitřními vztahy mezi trestankami, jejich chováním a neformálními hierarchiemi, zmíním krátce hierarchie formální určené ze shora. Hovořit zde budu o trestankách, které měly na starost dohled nad ostatními ženami v cele a trestankách, které zastávaly úlohu mistrové na pracovišti.

Řád trestnice popisuje úlohu dohlížitelky takto: „ V každé cele jest ustanovena nejspolehlivější trestanka za dohlížitelku, která dbá o pořádek v cele. Ostatní trestanky téže cely jsou povinny jejím pořádkovým nařízením se podrobiti.“²⁶⁶ Josef Tuček však právem zdůrazňoval, že rozhodně nešlo o něco totožného s institucí „kápů“. Dále k tomuto tématu napsal, že dohlížející ženy byly jmenovány sestrou představenou, která tímto úkolem obvykle pověřila „...mladé energické ženy s delšími tresty, které byly krátce před nástupem trestu provdané. Takové novomanželky si prý zvykly ovládat své zamilované manžely a nyní mohly tyto vlastnosti uplatnit v rámci dohledu na ložnici, i když některé jejich „podřízené“ mohly být jejich babičkami.“²⁶⁷ O tom, zda byla tato trestanka odlišena od ostatních oděvem, se literatura ani prameny nezmiňují. Například v pankrácké věznici směl ale trestanec v pozici dohlázele užívat vlastní oděv.²⁶⁸

Na pracovištích pomáhaly řádovým sestrám mistrové z trestanek. Tyto ženy pod dohledem sestry přidělovaly trestankám práci, popřípadě jim radily, či pomáhaly. Mistrovými byly určovány ženy na základě jejich zkušeností, znalostí, tedy především trestanky, které se podobnou činností zabývaly na svobodě.²⁶⁹

O tom, do jaké míry respektovaly ostatní trestanky dohlížitelku, či mistrovou, prameny ani literatura nevypovídají. Z knihy trestů vyplývá, že nejvíce konfliktů vznikalo právě na celách a na pracovně, ale nenachází se v nich již důkaz, že by některé z těchto sporů byly

²⁶⁴ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88.

²⁶⁵ *Domácí řád*, cit. d. §28, s. 11.

²⁶⁶ Tamtéž, § 21, s. 9.

²⁶⁷ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85

²⁶⁸ Kýr, Aleš, Kafková Alena, „Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)“, in: *Historická penologie*, 3/2009, s. 18.

²⁶⁹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 85.

důsledkem despektu k těmto osobám. Pouze dvakrát jsem narazila na zápis, že trestanka byla potrestána za nevhodné chování vůči pořadatelce. Předpokládám, že pořadatelkou byla míněná právě dohlížitelka na cele.

5.3 Typy žen

Podívejme se nyní na chování trestanek a vztahy mezi nimi. Při rozboru chování trestanek a jejich rozřazení na určité typy lze vyjít především z článku sestry Feixové, která v něm hovoří o typech trestanek a jejich chování na základě svého působení v řepské trestnici. I ona ale upozorňuje, že není možné tak velké množství žen rozdělit jednoznačně jen na pár typů, neboť každá má jinou povahu a vlastnosti. Její členění je tedy pouze rámcové pro vytvoření základní představy o trestankách. Sestra ve svém článku hovořila o chování žen při příchodu do trestnice a jejich následnému zařazení do některé z kategorií. Při příchodu do trestnice byl dle jejího názoru velký rozdíl mezi chováním prvotrestanek a vícekrát trestaných žen. Po uplynutí určitého času bylo ale možné dle autorky rozdělit jak prvotrestanky, tak vícekrát trestané ženy do podobných typologických kategorií.

Feixová ve svém hodnocení položila důraz na očekávání různých typů trestanek: „Jedli o prvotrestanku, bývá její chování zpravidla ostražitě. Hledí vystihnout situaci. Mnohá je zaražena, rozlícená a plná rozpaků. Některá si s sebou přinese řadu nepříznivých předsudků o sestřích a zaujatost vůči nim, jiná zase s ulehčením vydechne, když spatří řádovou sestru. Vícekrát trestané ženy chovají se hned po domácku, někdy i drze a uplatňují různé intriky. Možno je rozdělit aspoň na dva oddíly. Jedny hledí si získat důvěru svých nadřízených svým vtíravým, na oko bezvadným, někdy i zcela slušným chováním, některé opět začnou vystupovat pánovitě a vzpurně a chtějí dokázat, že se nikoho a ničeho nebojí. Uvykly již kriminálnímu životu a nedávají mnoho naděje na polepšení.“²⁷⁰

Při nahlédnutí do *Knihy disciplinárních trestů* lze najít pouze příklady vícekrát trestaných žen, které se od počátku trestu chovaly vzpurně a nebojácně.²⁷¹ Takovým příkladem může být například Marie Bradáčová. Tato žena strávila v řepské trestnici rok a působila zde velké potíže. Nebyla ve vězeňském prostředí žádným nováčkem, již dříve byla několikrát trestána. Nyní byla odsouzena za krádež a veřejné násilí.²⁷² Vyznačovala se neklidným a vzpurným chováním. Během svého pobytu v trestnici byla celkem 13 krát

²⁷⁰ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

²⁷¹ SOA Praha, TR, *Kniha trestů*, cit. d., 1935-1945

²⁷² SOA Praha, TR, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 273.

disciplinárně trestána, především za provokace trestanek, rvačky a hádky s nimi, sprosté nadávání trestankám i sestřím, či přestupky spáchané přímo v kárné samovazbě.²⁷³

A jak se projevovaly rozdíly v aktivitě nově příchozích trestanek oproti ženám pobývajících v trestnici již delší dobu? Byly trestanky nově příchozí méně aktivní, co se týče konfliktů s ostatními trestankami, s personálem, či jiném podílu na porušování domácího řádu? Jaká byla míra aktivity trestanek v nahlašování přestupků na jiné trestanky? A dále, vyskytovaly se rozdíly v jednání nově příchozích prvotrestanek a vícekrát trestaných žen? Proměňovalo se toto chování nějakým způsobem během války? Odpovědi na tyto otázky nám poskytuje *Knihy disciplinárních trestů* v kombinaci s *Kmenovou knihou* z fondu Trestnice pro ženy Řepy.

Při pohledu na procentuální podíl nově příchozích trestanek a podíl přestupků nově příchozích trestanek oproti stávajícím trestankám, vyznačoval se počet přestupků nových trestanek nižší četností. Výše rozdílu mezi těmito dvěma hodnotami se ale rok od roku lišila, ne vždy byl tak tento rozdíl výrazný. Tak například roku 1937 tvořily nové trestanky 22% celkového počtu žen, ale podílely se na pouze 10% celkového počtu přestupků. Roku 1938 pak tvořily nové trestanky 21% celkového počtu žen a celkem 14% celkového počtu přestupků. Roku 1941 pak tvořilo procento nově příchozích 48% a procento přestupků těchto žen 43% celkového počtu přestupků.²⁷⁴

Co se týče srovnání prvotrestanek a vícekrát trestaných žen, které páchaly přestupky v průběhu roku, ve kterém přišly do trestnice, prokazovaly výraznější aktivitu vícekrát trestané ženy, nelze ale opominout, že též prvotrestanky se brzy po příchodu do trestnice někdy přestupku dopustily. Přesto ale i většina vícekrát trestaných žen, které se během svého pobytu v trestnici chovaly vzpurně, byla trestána za své chování až po nějaké době strávené v trestnici, tedy po určitém přivyknutí na spolutrestanky. Také prvotrestanky se začaly výrazněji projevovat po přivyknutí v trestnici.²⁷⁵

Již Feixová upozorňovala na skutečnost, že poté, co se prvotrestanky zorientovaly, rychle se začlenily do kategorie, která jim typově vyhovovala (podobně se přitom chovaly i vícekrát trestané ženy). Jako základní typy Feixová uváděla ženy klidné, bouřlivé a nespokojené, potměšilé, lehkomyšlné a nestálé.

²⁷³ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., r. 1936-1937

²⁷⁴ Na základě výpočtů autorky; Zdroj: SOA Praha, TŘ, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27-305.; *Knihy trestů*, cit. d., 1937-1941

²⁷⁵ Zdroj: SOA Praha, *Kmenová kniha*, cit. d., s. 27-305.; *Knihy trestů*, cit. d., 1937-1941

Klidné trestanky charakterizovala jako ty, „...které snášejí svůj úděl s trpitelským výrazem v chování. Nikomu nejsou na obtíž a touží jen potom, aby mohly jít domů.“²⁷⁶

Bouřlivé a nespokojené dle sestry Feixové zneklidňovaly okolí a především dozorce. Vymýšlely různé plány, snažily se stále na někoho „vyzrát“. Jejich chování nebylo ovlivněné pouze zlobou, někdy bylo jejich chování dle sestry motivováno snahou získat obdiv ostatních. Tyto ženy se obvykle sjednocovaly s podobnými typy a mohly za různé roztržky.

Potměšilé a tajnůstkářské trestanky podle Feixové především hájily své zájmy a byly ochotny jakéhokoli špatného jednání, pokud měly pocit, že z něj mohou něco získat.

Lehkomyslné ženy prý opakovaně přestupovaly řád a nedbaly ani na to, že díky svému jednání nebudou mít nárok na zkrácení trestu.

Jako poslední typ sestry Feixová popsala nestálé trestanky, vyznačující se tím, že pokud něco provedly, litovaly svého činu, prosily, slibovaly a ujišťovaly, že příště již nic podobného neudělají. Brzy ale opět něco bezmyšlenkovitě spáchaly.²⁷⁷

Toto samozřejmě nemohou být všechny typy žen, jež se v trestnici vyskytovaly, neboť každý je svým způsobem jedinečný a těžko můžeme aplikovat pár typologií na všechny, to bylo příliš zjednodušující. Naštěstí máme k dispozici *Knihu disciplinárních trestů*, s jejíž pomocí lze ověřit, resp. upravit a doplnit typy trestanek a jejich chování. Porovnáním výkladu z pera sestry Feixové, na straně jedné, a popisy chování žen v *Knize disciplinách trestů*, na straně druhé, lze získat komplexnější obraz toho, jak se ženy v trestnici chovaly, co bylo pro jejich život i očekávání důležité a jaké riziko na sebe byly ochotny (v případě ofenzivních forem jednání) vzít. Je přitom nutné mít na paměti, že na základě zápisků z *Knihy trestů* lze hodnotit pouze chování žen, které se projevovaly aktivně, ať už svým porušováním pravidel, či nahlašování jiných trestanek (a jednání trestanek, chovajících se v souladu s řádem trestnice, nezmiňuje). Podle dostupných materiálů lze předpokládat, že většina žen se snažila bez konfliktů přečkat svůj trest (a patřila tedy ke klidnějšímu typu). A pokud se do nějakých hádek, či sporů zapojily, udržely své chování na akceptovatelné hranici, takže nebyly trestány. Tyto ženy, či ženy porušující řád trestnice pouze výjimečně, tvořily většinu trestnice. Při srovnání celkového počtu žen v Řepích a počtu žen páchajících přestupky, žen porušujících řád bylo vždy pod 20% celkového počtu trestanek.²⁷⁸

²⁷⁶ Feixová, „Z řepské trestnice“, cit. d., s. 82.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 82.

²⁷⁸ Srovnání na základě údajů z: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27-305. x SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, 1937-1941

Ženy porušující předpisy tvořily sice menšinu oproti ostatním trestankám, o to výrazněji se ale projevovaly. Podívejme se tedy blíže na výrazné typy chování trestanek a na vztahy mezi nimi. Jedná se zde o tři základní okruhy žen, jejichž chování mělo důležitý vliv na ostatní trestanky a na vztahy mezi nimi.

Prvním výrazným typem byly trestanky, které se snažily svým chováním dát najevo, že se nikoho nebojí. Vyznačovaly se jak despektem k autoritám, tak provokativním, sprostým, či násilným chováním vůči ostatním trestankám. Vyvolávaly hádky a různé spory, či podněcovaly spory již vzniklé. Svým chováním vlastně samy sebe vydělovaly z kolektivu ostatních trestanek, které si na ně ve větších skupinkách stěžovaly.²⁷⁹ Příkladem toho typu byla například již zmiňovaná Marie Bradáčová. Tato trestanka od počátku chovala sprostě a neohroženě, jak ve vztahu k řádovým sestrám, tak ke spolutrestankám. Ostatním trestankám již brzy po příchodu vyprávěla „nemravné podrobnosti ze svého života“, během pobytu v trestnici je pak neustále provokovala, vyvolávala hádky, byla na ně sprostá. Podobným chováním se vyznačovala i vůči řádovým sestrám. Výsledkem bylo to, že velkou část svého trestu strávila v kárné samovazbě a ostatní trestanky jí pohrdaly, stěžovaly si na ní, a dokonce ji provokovaly.²⁸⁰ Také Veroniku Miškevovou lze zařadit do této typologie. I ona se chovala sprostě vůči spolutrestankám, podněcovala rvačky a hádky. Dorážela na ženy cizí národnosti, rušila klid, chovala se sprostě k sestrám i dozorcům, či ze vzdoru vyhazovala jídlo. A i na ní byly z řad trestanek stížnosti.²⁸¹

Určitým podtypem pak byly ženy, které se vyznačovaly podobným výše popisovaným chováním, které bylo ale ještě vystupňováno výhružnými řečmi, doplněnými o to, že jim na ničem nezáleží.²⁸² Jen výjimečně se pak tyto ženy uchýlily k realizaci těchto řečí a užily velmi hrubé násilí. Takovýmto příkladem byla Alžběta Klocová (zařazená jako romská žena), pobývajíc v trestnici v letech 1939 až 1943.²⁸³ Ta pobodala svojí spolutrestanku do hlavy a způsobila jí vážná zranění,²⁸⁴ následně pak vyhrožovala, že někoho dalšího „poznamená“ podobným způsobem. Posléze pak při bitce těžce zranila jinou trestanku.²⁸⁵

Dalším typem byly ženy, které se rovněž dopouštěly přestupků vůči autoritě a dostávaly se do sporů s ostatními trestankami, zároveň u nich ale byla výraznější tendence se sdružovat. Tyto ženy se sdružovaly s podobnými typy, snažily se navazovat nedovolené

²⁷⁹ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., 1935-1945

²⁸⁰ Tamtéž, r. 1936-1937

²⁸¹ Tamtéž, r. 1935-1939

²⁸² Tamtéž, r. 1935-1945

²⁸³ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 293.

²⁸⁴ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1940, zápis č. 20.

²⁸⁵ Tamtéž, r. 1941, zápis č. 13.

kontakty. Nebylo výjimkou, že trestanky, které se jednou kvůli něčemu spojily, se příště mezi sebou popraly. A jaké byly obvyklé důvody sdružování se trestanek a následného porušování pravidel? Bylo to například odepření práce, šíření pomluv, pašování motáků a tajných dopisů po trestankách, které se měly možnost dostat ven, poškození jiné trestanky a v neposlední řadě především různé výměny a protislužby mezi ženami, či snaha o útěk. Po celou dobu sledovaného období ke sdružování trestanek a následnému porušování řádu docházelo, jednoznačně nejvýrazněji se ale projevilo v zápiscích *Knihy disciplinárních trestů* v letech 1942 a 1943. V této době se v trestnici nacházela větší skupina trestanek z oddělení A, která přišla do trestnice především v letech 1941 a 1942, mezi nimi byla také větší skupinka žen, označovaných jako „Cikánky“. V letech 1942 a 1943 pak došlo k výraznému vzestupu hromadného porušování řádu. Šlo především o výměnu potravin a jiných věcí, kvůli nimž se trestanky často sdružovaly, zároveň kvůli nim docházelo k největším konfliktům. V této době se navíc vyskytlo několik pokusů dvojic o útěk z trestnice, či přestupek kouření trestanek na ložnici na rozdíl od let předešlých. V letech 1944 a 1945 se situace v trestnici opět zklidnila, což lze vysvětlit především tím, že velké množství trestanek podílejících se na přestupcích v letech 1943 a 1944 odešly, za výraznou změnu považují především odchod všech romských žen z trestnice.²⁸⁶

Dále je třeba věnovat pozornost trestankám, které reagovaly na nevhodné chování jiných trestanek tím, že si stěžovaly, nebo ho dokazovaly. V *Knize disciplinárních trestů* je u každého přestupku napsané kromě jména ženy, která porušila řád, a činu, který spáchala, též jméno osoby, či osob, které ho prokázaly. Nejčastěji se v této kolonce nachází jméno některé z řádových sester, popřípadě dozorce, či lékaře, v některých případech se v ní ale nacházela jména trestanek. Další zmínky o stížnostech trestanek pak lze nalézt přímo v kolonce popisující přestupek. Zde se nachází poznámky typu, že si samotné trestanky stěžovaly, či že zmiňované chování vzbuzuje u trestanek nervozitu. U těchto případů pak trestanky nejsou jmenovitě zapsány.²⁸⁷

V případech, kdy trestanky zapsané byly, pak výrazně převažují skupinky dvou a více trestanek, popřípadě společné nahlášení trestanky a řádové sestry. Pouze v menším počtu případů ženy nahlašovaly samotné. Nejčastěji si ženy stěžovaly na sprosté, provokativní, výhrudné, pomlouvačné chování trestanek, které vzbuzovalo neklid a obavy. Dále nahlašovaly hádky a rvačky mezi trestankami, někdy ale též hrubé, či pomlouvačné chování vůči sestře. Nejvýraznější, co se týče prokázání přestupků trestanky, byl především rok 1937 a 1938.

²⁸⁶ Tamtéž, 1935-1945; SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 297- 339.

²⁸⁷ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., 1935-1945

Možnými důvody mohlo být to, že v dalších letech začalo docházet k proměňování trestnice, ke snižování počtu trestanek a s tím souvisejícímu snižování počtu přestupků v trestnici, dále to, že se mezi přestupky méně často objevovaly přestupky hovořící o již zmiňovaném provokativním, útočném chování vůči dalším trestankám. Zajímavé je ale to, že i v letech 1942 a 1943, kdy opět došlo k nárůstu přestupků především týkající se krádeží a výměny jídla a násilného chování, se jména trestanek mezi těmi, kdo přestupek prokázaly, téměř nevyskytují. To, že se si trestanky stěžovaly, se dá ale vyčíst především ze samotných přestupků. Zároveň z nich ale vyplývá, že za nahlášení trestanky mohla následovat odplata. Vyskytlo se několik případů, kdy byla trestanka napadena z důvodu, že nahlásila krádež.²⁸⁸ Když například trestanka Marie Růžičková odcizila chléb trestance Fajstavrové, jiná trestanka to na ní řekla, a za to byla Kateřinou Růžičkovou za pomoci dalších pěti žen („Cikánek“) napadena.²⁸⁹

Co se týče samotných trestanek, které přestupky nahlašovaly, byly mezi nimi z velké části ženy, jež samy někdy řád porušily, v menší míře se pak podílely na nahlašování trestanky, které se chovaly dobře. Nenalezla jsem žádné výraznější skupinky trestanek, jež by nahlašovaly, nebo si stěžovaly na jiné trestanky o poznání více než jiné. I když několik konkrétních trestanek se objevuje v zápiscích častěji.²⁹⁰ Nejvýraznější osobou byla v tomto směru Františka Krejčí, žena odsouzená na doživotí, nacházející se v trestnici od roku 1918. Ta se v letech 1935 až 1939 podílela na prokazování osmi případů, vždy byla ale součástí větší skupiny.²⁹¹

Když jsem se pokoušela hledat znaky konkrétního nepřátelství žen prostřednictvím nahlašování přestupků, ani zde jsem nenalezla příliš mnoho jednoznačných případů. Jen u některých žen se mi jeví tato možnost jako pravděpodobná. Například trestanka Pikarová se účastnila tří případů prokazování přestupků, které se vždy týkaly její spolutrestanky Olbrichové, jenž se vyznačovala nadřazeným chováním vůči trestankám.²⁹²

²⁸⁸ Tamtéž, 1935-1945

²⁸⁹ Tamtéž, 1943, zápis č. 22.

²⁹⁰ Tamtéž, 1935-1945

²⁹¹ Tamtéž, 1935-1939

²⁹² Tamtéž, r. 1937, zápis č. 11, 14; r. 1938, zápis č. 18.

5.4 Co směly ženy vlastnit a o co měly zájem (věci ukazující preference trestanek a sloužící jako prostředek výměny a vyjednávání)

Tato podkapitola se věnuje otázce, co trestanky směly během doby strávené v trestnici vlastnit, a co naopak měly výslovně zakázáno mít u sebe. Zaměřuje se též na věci, o které měly trestanky zájem. Podívá se na případy, kdy se snažily trestanky něco vynést, ať už z dílny, či z venku, či naopak z trestnice ven. Také se zaměří na to, zda docházelo na výměnu věcí mezi trestankami, popřípadě na zcizení předmětů, či potravin jiným trestankám, a pokud ano, o co se primárně jednalo. Při popisu pravidel kapitola nejvíce čerpá z *Domácího řádu trestnice*²⁹³, ostatní otázky pak odpovídá prostřednictvím zápisů v *Knize disciplinárních trestů*²⁹⁴. Právě proto, že čerpá z této knihy, je pravděpodobné, že daná témata nebudou bezvýhradně vyčerpána, neboť nám dají nahlédnout do světa trestanek pouze prostřednictvím činů, na které se přišlo, a tudíž byly zaznamenány. Lze přitom předpokládat, že vedle těchto zaznamenaných procesů chování, se jistě projevovaly další, jež zůstaly skryté, popřípadě, že zmiňované procesy ukazující se na příkladě několika „přistižených“ trestanek mohly být mnohem výraznějším fenoménem. Kapitola čerpá ze zápisů z *Knihy disciplinárních trestů* z období 1935 až 1945 a sleduje, zda během toho období docházelo k nějakým výraznějším změnám, ohledně preferencí trestanek ve vztahu k určitým věcem.

Co tedy bylo povoleno a co zakázáno? Domácí řád trestnice stanovoval věci, které směla trestanka mít. Mezi ně patřil ústavní oděv a prádlo a předměty svěřené ústavem. K základním předmětům patřil kromě trestaneckého oděvu též kapesník, ručník, mýdlo, hřeben, kartáček na zuby, křída na čištění zubů.²⁹⁵ Mimo tyto věci směly trestanky u sebe mít pravděpodobně i jiné předměty užívané pro dovolený způsob trávení volného času, jako například knihu z ústavní knihovny.

Zato vlastnit peníze, nože, zbraně, provazy, železné náčiní, sirky a hrací karty a další podobné předměty bylo trestankám výrazně zakázáno. Dále se zakazovalo též cokoli brát ze školy, dílny, z venku a též vynášet věci ven, tedy kromě výjimečných případů, kdy dostaly trestanky zvláštní povolení. Trestanky také nesměly přijímat dary. Pokud nějakou věc našly, předpisy stanovovaly tento předmět odevzdat. To, zda trestanka tato nařízení dodržovala, bylo pravidelně ověřováno jejich osobní prohlídkou.²⁹⁶

²⁹³ *Domácí řád*, cit. d.

²⁹⁴ SOA Praha, TŘ, *Knihy trestů*, cit. d., 1935-1945

²⁹⁵ *Domácí řád*, cit. d., § 5, 24, 27, s. 4, 10, 11.

²⁹⁶ *Domácí řád*, cit. d., § 27, s. 11.

A co hrálo největší roli v porušování řádu trestankami? Do analýzy je přitom zapotřebí zahrnout kromě předmětů též jídlo, či motáky.

Vztah trestanek k potravinám měl asi největší význam. Je zajímavé, jak se vyvíjely zápisky týkající se přestupků spojených s jídlem. V letech 1935 a 1936 se objevují v knize zápisky o odmítání jídla trestankami. Toto chování bylo podle tehdejších představ především projevem zlosti, vzdoru, či rozmaru.²⁹⁷ Zde je pár příkladů. Trestanka Veronika Miškeková odmítala jídlo několikrát. V jednom zápise se například píše, že střídavě odmítala jí podávaný příkrm a střídavě dělala rozruch, že její příkrm dostala trestanka jiná.²⁹⁸ V dalším případě zase ze zlosti vyhodila chléb.²⁹⁹ Další zápis píše o trestance Marii Kolarové, která zlostí praštila knedlíkem od oběda.³⁰⁰ V zápise z roku 1936 se pak píše o chování trestanky Pavly Vaškové toto: „, Chtěla dvojnásobnou porci přídatkové bílé kávy, na kterou vůbec nemá nároky. Když jí pak příštího dne byla poskytnuta, odmítla jí, a když řádová sestra tuto porci kávy darovala jiné trestance, začala se s ní hádat a vyjádřila se svojí kávou může jen ona disponovati.“³⁰¹ Ještě roku 1938 či 1939 nalezneme zmínky o odmítání jídla, zároveň se ale objevily i zápisky o krádeži potravin.³⁰²

Od roku 1942 se pak hojně vyskytují zápisy o krádeži a následné výměně jídla, především chleba, mezi trestankami. Nejvýraznější byl tento trend v letech 1942 a 1943. V trestnici se vytvořila skupina trestanek specializující se na tyto „obchody s chlebem“. Tyto ženy získávaly chléb různými způsoby. Kradly je z pracoven či spolutrestankám. Následně s ním obchodovaly, vyměňovaly ho za jiné jídlo, či předměty. Na druhé straně se též objevují zápisky o trestankách, které kradly materiál z pracoven a vyráběly z něj předměty, které chtěly vyměnit právě za chléb. Tyto výměny organizovaly především trestanky z oddělení A a rovným dílem se na nich podílela skupina romských žen a ostatních žen české národnosti. Je otázkou, jak velké množství trestanek akceptovalo tuto skupinu a přistoupilo na výměny. Svoji roli mohl hrát i nátlak, či násilí ze strany žen, které s jídlem obchodovaly. Pravda je, že ostatní trestanky si na tyto ženy stěžovaly. Odmítnutí se zapojit, či dokonce nahlášení trestanky, která chléb ukradla, ale mohlo mít pro danou ženu nepříjemné následky. V knize trestů se totiž vyskytují i zmínky o tom, že byla trestanka z těchto důvodů zbita. Zároveň se ale ze zápisů zdá, že trestanky „čachrující s jídlem“ nebyly žádnou homogenní,

²⁹⁷ SOA Praha, TR, Kniha trestů, cit. d., 1935 - 1936

²⁹⁸ Tamtéž, 1935, zápis č. 11.

²⁹⁹ Tamtéž, 1935, zápis č. 57.

³⁰⁰ Tamtéž, 1935, zápis č. 66

³⁰¹ Tamtéž, 1936, zápis č. 24

³⁰² Tamtéž, 1938-1939

organizovanou skupinou, ale spíše šlo o jedince, či menší skupinky, které se na výměně podílely. Nebylo výjimkou, že se tyto osoby kvůli výměně, či jiným záležitostem popraly mezi sebou.³⁰³

Další častý přestupek trestanek se týkal materiálu z dílen. Ten obvykle trestanky zcizily, a pak převážně využívaly pro výrobu jiných předmětů. Výjimečně docházelo i k tomu, že trestanky materiál zlomyslně vyhodily, či přímo zničily z něj již vykonanou práci. Ke krádeži materiálu docházelo prakticky po celou dobu sledovaného období. Pokud jde o výrobu předmětů z odcizeného materiálu, často se na tomto procesu podílelo více trestanek zároveň. Například jedna trestanka sehnala materiál a jiná z něj něco vyrobila. Je pravděpodobné, že ženy prostřednictvím těchto načerno vyráběných předmětů mohly utužovat vztahy, či naopak navazovat vztahy nové. Od roku 1942 se pak výrazněji objevuje v zápiscích, že ženy vyráběly různé věci, aby je mohly vyměnit za již zmiňovaný chléb. A co se z materiálu vyrábělo? Byly to například podprsenky, ponožky, rukavice, pletené tašky, či sáčky.³⁰⁴

Kromě těchto neškodných předmětů ale byly někdy u trestanek objeveny předměty, které mohly použít pro útok vůči spolutrestankám, personálu, či jako prostředek k útěku. U trestanek byly nalezeny například kudly, paklíče, či kleště. Ve výjimečných případech pak opravdu došlo k napadení trestanky jinou trestankou, či pokusu o probourávání z kotce. Často ale sloužily jako zbraně obyčejné předměty jako hrnek, nádobka na sůl, či kniha.³⁰⁵

Většinu z těchto výše zmiňovaných předmětů, které se u trestanek našly, si přinesly ze své práce. Mimo dílny ženy pracovaly také na zahradě, v hospodářství, na poli, či dokonce u soukromníků mimo pozemky trestnice. Je pravděpodobné, že i když na tyto práce byly posílány spolehlivější trestanky, jistě využívaly možnosti si přilepšit. A obzvláště při práci na poli³⁰⁶, či u soukromníků bylo těžší ženy ohlídat.³⁰⁷ Tuček ve svém článku zmínil, že běžně docházelo k rozmlouvám mezi trestankami pracujícími na poli a lidmi na vedlejších polích, a že hlavním přáním trestanek bylo spíše zrcátko, či rtěnka, než alkohol, či cigarety.³⁰⁸

Záznam o tom, že by trestance bylo právě zrcátko, či rtěnka zabaveny, jsem ale při studování Knihy disciplinárních trestů nenalezla. Naopak jsem ale našla dva případy, kdy

³⁰³ Tamtéž, 1942-1943; pro určení oddělení a národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 307-331.

³⁰⁴ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., 1935-1945

³⁰⁵ Tamtéž, 1935-1945

³⁰⁶ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88.

³⁰⁷ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., 1935-1945

³⁰⁸ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 88.

byly trestanky potrestány za kouření na ložnici.³⁰⁹ Z těchto zápisů však není zřejmé, zda si cigarety trestanky přinesly z venkovní práce, či je například tajně přinesla některé z nich návštěva. Zápisky nám dávají různé příklady toho, jak ženy využívaly práci venku. Je v nich například zmínka o trestankách kradoucích hrušky ze sousedovy hrušně,³¹⁰ o trestance, jež si přinesla z venkovní práce svetr a knihu, či chléb.³¹¹

Dále se trestané ženy pokoušely komunikovat s venkovním světem pomocí motáků. Ty se snažily podstrčit jak obyvatelům při venkovních pracích, tak ženám opouštějícím trestnici, popřípadě svým blízkým při návštěvách.³¹²

5.5 Další faktory mající vliv na vztahy mezi trestankami

Na závěr této kapitoly je třeba prozkoumat, zda docházelo ke znevýhodnění, popřípadě nadřazenosti trestanek nad jinými na základě nějakých faktorů, a popřípadě kterých.

Jak již bylo zmíněno výše, během sledovaného období došlo k národnostní proměně trestnice. V Knize disciplinárních trestů lze sledovat i národnost žen, které se spolu dostaly do sporu, a těch, které se spojily k porušení řádu, či nahlášení jiných trestanek. Bohužel v mnoha případech není konkrétně napsané jméno trestanky, či trestanek, vůči kterým byl namířen útok. Na základě pozorování záznamů, ze kterých je znatelné, kdo proti komu stál v daném sporu, lze formulovat závěr, že nebyl výraznější podíl sporů mezi trestankami jiné národnosti, oproti trestankám stejné národnosti. I co se týče nahlašování přestupků, nebylo časté, že by trestanku jedné národnosti nahlásila skupinka složená pouze z trestanek jiné národnosti. Většinou byly tyto skupiny rozmanité a důležitou úlohu hrály pravděpodobně jiné faktory, především nepřátelské chování trestanky. A ani spojení trestanek stejné národnosti a následné porušení řádu trestnice neprobíhalo nijak hojně, z několika případů pak pouze jeden vypovídá o národnostním podtextu přestupku.³¹³ To byl případ tří žen maďarského původu z roku 1940, které odmítly pracovat, protože měly být dle jejich slov poslány do Maďarska.³¹⁴

Jako specifické období pak lze brát dobu mezi roky 1941 a 1943. V tuto dobu trestnici již převážně tvořily ženy české národnosti, nelze ale pominout, že v Kmenové knize byly od žen české národnosti oddělovány jako samostatná národnost „cikánky“. Pokud bychom na

³⁰⁹ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., 1943, zápis č. 18, 21

³¹⁰ Tamtéž, 1942, zápis č. 25.

³¹¹ Tamtéž, 1943, zápis č. 40

³¹² Tamtéž, 1935-1945

³¹³ Tamtéž, 1935 – 1940; určení národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 27- 296

³¹⁴ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1940, zápis č. 7.

toto členění přistoupili a „cikánky“ za samostatnou národnost považovali, ze sledování těchto dvou skupin v trestnici v daném období vyplývá, že se obě skupiny dostávaly mezi sebou do sporů a docházelo i k jejich spojování. O trochu častěji se ale sdružovaly a zároveň i dostávaly do sporů, ženy stejné národnosti.³¹⁵

Přeci jenom lze ale nalézt v *Knize disciplinárních trestů* občasnou zmínku o vyhranění některé z trestanek oproti ženám jiné národnosti. Zápis o trestance české národnosti Josefině Zemkové z roku 1936 vypovídá o tom, že nadávala trestankám slovenské a maďarské národností, že jsou hloupé, „šmejdy“, nebo „svině“.³¹⁶ Slovenka Veronika Miškevová zase byla potrestaná za dorážení na ženy jiné národnosti.³¹⁷ Trestanka Pelikánová se pak na druhou stranu cítila být znevýhodňována, protože byla Němka.³¹⁸

Dalším z faktorů bylo vzdělání trestanek a jejich sociální postavení na svobodě. Tuček ve svém článku psal o ženách s vyšším vzděláním než základním. Popisoval dvě nejčastější skupiny, do kterých se tyto trestanky rozřídily. První z nich se rychle přizpůsobila ostatním trestankám a začala se podílet na hádkách a rvačkách, druhá se pak vyznačovala povýšeným chováním vůči personálu i ostatním trestankám.³¹⁹

V knize disciplinárních trestů se nachází příklad ženy, která se chovala povýšeně a chlubila se svých sociálním postavením na svobodě. Alžběta Olbrichová, maďarská soukromnice odsouzená za vojenskou zradu.³²⁰ Zde jsou dva zápisy vypovídající o jejím chování: „Přes několikeré poučení a výstrahy projevuje vůči spolutrestankám povýšené chování, chlubí se svým sociálním postavením na svobodě, je panovačná, pracím které střídavě případnou každé trestance se hledí vyhnouti pod různými výmluvami, a dokonce se honosila neexistující zvláštní ochranou vězeňského správního úředníka.“³²¹

„Po modlitbě o smíření, vybědla jedna z trestanek spoluvězeňkyně její ložnice, aby se všechny smířily, vzájemně si odpustily a na důkaz si podaly ruce. Na to trestanka Olbrichová vymrštila nohu na stůl a řekla, že to je její ruka na smíření.“³²²

³¹⁵ Tamtéž, 1941-1943; pro určení národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 295-331.

³¹⁶ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1936, zápis č. 62; pro učení národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 253.

³¹⁷ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1937, zápis č. 58.; pro učení národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 229.

³¹⁸ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1936, zápis č. 15; pro učení národnosti zdroj: SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 267.

³¹⁹ Tuček, „Řepy“, cit. d., s. 87.

³²⁰ SOA Praha, TŘ, Kmenová kniha, cit. d., s. 271.

³²¹ SOA Praha, TŘ, Kniha trestů, cit. d., r. 1937, zápis č. 11.

³²² Tamtéž, r. 1937, zápis č. 14

Existovalo ale pravděpodobně více důvodů, proč se trestanky chovaly vůči jiným posměšně, povýšeně, či s opovržením. Na základě zápisů z Knihy disciplinárních trestů to byly například tyto: Trestanky opovrhovaly jinou ženou, protože vedla nemravné řeči. Další trestance spolutrestanky vytýkaly páchnoucí nohy, jiné trestance se druhá smála kvůli její pohlavní nemoci. Také docházelo někdy k vzájemnému vyčítání si trestných činů.³²³

³²³ Tamtéž, 1935-1945

Závěr

Ženská trestnice v Řepích fungovala od října 1865 do listopadu 1948. Po celých 83 let se na její správě a fungování výrazně podílely sestry z Kongregace sv. Karla Boromejského. Trestnicí prošlo velké množství žen odsouzených zpravidla na dobu od jednoho roku po doživotí.

Během druhé světové války se složení žen trestnice výrazně proměnilo. Již od roku 1939 začalo docházet k postupným proměnám, výrazným milníkem se stal ale rok 1941, kdy byla přeměna trestnice téměř dokončena a mnohé z nastartovaných změn se udržely v řepském klášteře až do konce války. V dřívějším období, tedy před druhou světovou válkou a i na počátku války, byla struktura žen v trestnici rozmanitější, především ve vztahu národnostnímu složení a spáchaným zločinům žen. Do roku 1939 se běžně v trestnici vyskytovaly spolu s ženami české národnosti také Slovenky, Němky, Maďarčky, nebo Rusínky. Roku 1940 již byla převaha Češek výrazná, přesto ale ještě v trestnici vyskytovala výraznější skupina Slovenek a menší počet trestanek ruské a maďarské národnosti. Od roku 1941, kdy ženy české národnosti tvořily 92% z celkového počtu trestanek, byla trestnice složena převážně jen z Češek. Uvnitř žen české národnosti se pak především v letech 1940-1943 nacházela výrazná podskupina Romek. Mezi nejčastější zločiny spáchané ženami patřily vraždy, zabití, či podílení se na vraždě, nebo zabití, dále vyhnání plodu, krádeže, podvody, zhářství. Do roku 1939 pak také účast na vojenské zradě. Od roku 1941 se nejčastějším zločinem v trestnici stala krádež, jejich počet v následujících letech pak stále narůstal. Spolu se změnou struktury zločinů došlo též k proměně nejčastější doby trestu. Do roku 1940 byly trestanky odsouzeny nejčastěji na 2-5 let, či 10-15 let. Rozmezí 2-5 let si i po roce 1941 uchovalo pozici druhé nejčastější doby trestu, do popředí se ale oproti letům předešlým dostaly tresty na dobu od 1-2 roku.

Jak ale vypadal život trestanek v poklidném období před rokem 1938? V nejobecnější rovině byla účelem trestnice náprava žen a jejich návrat ke spořádanému životu. Základní pravidla byla stanovena *Domácím řádem trestnice* a byla každé trestance po jejím příchodu do Řep sdělena. Ve vztahu k trestankám byl kladen důraz na klidné, ale zásadové a spravedlivé jednání. Dozor nad ženami zajišťoval vícesložkový personál tvořený především dozorcí a řádovými sestrami. Svým vlivem mohly na trestanky působit především řádové sestry, které s nimi denně trávily čas a dobrovolně si vlastně zvolily podobný osud, jako měly trestané ženy. Důležité bylo, že s nimi sdílely každodenní režim včetně práce, což mělo působit – a nejspíše i působilo - směrem k morální nápravě některých trestanek. Pro odlišení trestanek na

základě jejich předchozího chování byly ženy po příchodu do trestnice zařazeny do jednoho ze tří oddělení (speciálně pak byly odděleny mladistvé trestanky). Každé oddělení pak mělo dvě disciplinární třídy. Při zařazení trestanky do disciplinární třídy se mimo jiné zohledňovalo chování trestanky v klášteře. Toto formální rozdělení žen se pak promítalo v běžném životě trestanek. Zařazení do oddělení a třídy ovlivňovalo, jak často mohly ženy odesílat dopisy, přijímat návštěvy, užívat výhody, či jakou vykonávaly práci. Pracovat byly povinné všechny zdravotně způsobilé ženy. Práce měla na ženy příznivě působit a zároveň je naučit něco užitečného, co by mohly využít po upuštění trestnice, a tím měly usnadněn návrat do společnosti. Dále se na ženy působilo prostřednictvím náboženské výchovy, kultury, výchovných přednášek, ale též osobním příkladem personálu. Ženy převážně respektovaly pravidla trestnice, a tak většina z nich nebyla disciplinárně trestána. Pokud přeci jenom řád trestnice porušily, mohly být potrestány jedním z osmi disciplinárních trestů, popřípadě jejich kombinací. K nejčastějším přestupkům v trestnici patřily konflikty žen s personálem, či mezi sebou navzájem. Mezi trestankami docházelo k hádkám, rvačkám. Jindy trestanky neuposlechly rozkaz, často týkající se práce. Dále docházelo ke zcizení materiálu, či potravin trestankami.

Konfliktní situace mezi ženami vznikaly tam, kde bylo možné mezi trestankami navázat kontakt. Trestanky měly v řepském klášteře mnoho možností se vzájemně setkávat a komunikovat. Nejnazší byla komunikace mezi ženami, které spolu sdílely cely. Ženy trávily na celách kromě nocí také volný čas po večeři a část nedělního odpoledne. Mimo povolené komunikace ve dne se jim otevírala možnost tichého rozhovoru před spaním, který byl sice oficiálně zakázán, prakticky mu ale nebylo možné zabránit. Další prostor pro komunikaci, i když zde již o poznání menší prostor pro komunikaci otevřenou, byla místa na pracovištích, bohoslužbách, v jídelně, na procházkách, či ve sboru. Nejčastěji docházelo ke komunikaci a zároveň konfliktům mezi trestankami stejného oddělení, ale ani setkání napříč odděleními nebyla zcela nereálná. Přesto, jak již bylo řečeno, většina žen respektovala pravidla trestnice a disciplinárně trestána nebyla. Jen část žen tedy přestupovala řád, zato bylo obvyklé, že některé z těchto žen byly trestány opakovaně. Mezi ně patřily ženy přicházející pravidelně do konfliktů s personálem i ostatními trestankami. Tyto ženy mohly za různé roztržky a svým chování zneklidňovaly všechny kolem sebe. Dále docházelo ke sdružování trestanek za účelem různých výměn, pomluv, či odepření práce. Pokud některé trestanky přestupovaly disciplínu, nebylo to zpravidla ostatním ženám lhostejné. Někdy si samy dokonce stěžovaly a to především na hrubé, sprosté, výhrůžné chování jiných trestanek, obvykle si ženy stěžovaly ve skupinkách. Preference trestanek byly sledovány prostřednictvím vztahu trestanek k věcem

a potravinám. Vztah žen k potravinám se proměňoval. Zatímco před válkou některé ženy příležitostně odmítaly, či vyhazovaly jídlo, postupně toto chování vymizelo a bylo nahrazeno krádežemi a následným vyměňováním jídla, především v letech 1942 a 1943. Po těchto letech došlo ke zmírnění zmíněného trendu výměny, stále bylo ale do konce války patrné. Dále docházelo ke zcizení materiálu s dílen a tajné výrobě předmětů z tohoto materiálu, případně následované výměnou, či darováním jiné ženě. Také docházelo k přilepšování si z venkovní práce, či komunikaci pomocí motáků. Procesy výměny a otevřeného vyjednávání byly nejvýraznější v letech 1942-1943. Při zkoumání dalších faktorů, jež mohly mít vliv na chování mezi trestankami, popřípadě zvýhodnění, nebyly nalezeny výraznější rozdíly na základě původu trestanek, či jejich národnosti. Mnohem častěji ženy odmítaly trestanky pro jejich nemravné, sprosté, provokativní chování podněcující hádky a jiné konflikty. Stranily se pak také žen, ze kterých měly strach na základě jejich výhrůžného a násilného chování.

Trestnice v Řepích stabilně fungovala po dlouhá léta. Po celou dobu její existence byly uplatňovány podobné zásady vůči trestankám usilující o jejich morální napravení. Život v trestnici obvykle plynul nezávisle na běhu okolního světa. Přesto výrazné politické změny ovlivnily chod i toho uzavřeného místa. Právě přelom třicátých a čtyřicátých let byl obdobím, ve kterém skončila jedna z etap řepské trestnice. Její podoba z meziválečného období nebyla již nikdy obnovena. Následná léta pak přála dalším změnám, které nakonec vyústily v definitivní zrušení ženské trestnice v Řepích.

Seznam pramenů

- *Domáci řád c.k. trestnice pro ženské v Řepích vyjímaje oddělení mladistvých vězňů*, Stein nad Dunajem, 1907
- *Domáci řád ženské trestnice v Řepích*, Ministerstvo spravedlnosti, Praha 1927
- *Vězeňství v Československé republice*, Ministerstvo vnitra, Praha 1930

Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha), fond Trestnice pro ženy v Řepích (TŘ) 1864 – 1948

I. KNIHY

- Kmenová kniha, 1915 – 1945, i. č. 17,
- Kniha disciplinárních trestů, 1911-1948, i. č. 19

II. SPISY

- Osobní spisy trestankyň, roč. 1922, karton č. 106
- Osobní spisy trestankyň, roč. 1924, karton č. 111
- Osobní spisy trestankyň, roč. 1931 – 1932, karton č. 134
- Osobní spisy trestankyň, roč. 1933 – 1942, karton č. 138 – 151

Archiv Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského

- Kronika milosrdných sester sv. Karla Boromejského, díl 3 – 1863 – 1866, český přepis tištěný,
- Kronika milosrdných sester sv. Karla Boromejského, díl X., 1948 – 1952

SCB, VIII. PRAHA – ŘEPY – Historické články

- Výňatek z kroniky Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, článek č. 11
- Věž kostela, 30.6. 1947 v Řepích, poř. č. 16
- Schlosser, Karel, Historie kláštera a ženské věznice v Řepích 1859-1950, 1983

NA Praha, fond Zemský úřad Praha (ZÚP)

- Zápis o vězeňské konferenci konané Ministerstvem spravedlnosti 27. a 28. února, 1931, sign. XIV-219, karton 404

Seznam literatury

- S.M. Feixová, Aniceta, „Z řepské trestnice“, in: *Kriminalistika*, 3, Praha, Kriminalistický klub a Čs společnost pro právo trestní 1948, č. 4, s. 79-83. (text se rovněž nachází v přepisu v Archivu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského)
- Hrubeš, Josef, Hrubešová, Eva, „Klášter v Řepích“, in: *Pražské domy vyprávějí...IV*, Roztoky u Prahy, 1999, s. 146 – 150.
- Kindl, Vladimír, „Protektorát Čechy a Morava“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, 2003, s. 463 - 489
- Kučera, Antonín, *Tisíc let obce Řepy (993-1993)*, Praha, 1990
- Kýr, Aleš, „Hledání mravních vzorů v minulosti“, in: *Historická penologie*, 1/2004, s. 5-8.
- Kýr, Aleš, „Ukládání a výkon dlouhodobých, výjimečných a doživotních trestů v minulosti“, in: *Historická penologie*, 2/2008, s. 1-21.
- Kýr, Aleš, Kafková, Alena, „Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993)“, in: *Historická penologie*, 3/2009, s. 1-92.
- Lány, Emil, „O našich věznicích a vězeních“, in: *Naše Doba*, 31, 1924, s. 473-480.
- Lány, Jeroným, „Kytička na hrob mého otce k 50. výročí jeho tragické smrti“, in: *České vězeňství*, 2/1995, s. 17.
- Podlaha, Antonín, „Kostel sv. Rodiny a c.k. trestnice pro ženské, řízená kongregací milosrdných sester sv. Karla Bor. z mateřince pod Petřínem“, in: *Posvátná místa království českého*, Řada I., Arcidiecése Pražská V., Vikariát Libocký, Praha, 1911, s. 53-58.
- Rajtorová, Lenka. *Ženská trestnice v Řepích v 2. polovině 19.století*. Ústí nad Labem, 2002. 82 s. Diplomová práce. Univerzita J.E. Purkyně, Pdf.
- Řezáč, F. J., *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, Praha, 1852, in: Příloha časopisu *České vězeňství* 4/5, 1995
- Soukup, Ladislav, „Správní a justiční soustava 1919 – 1938“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, 2003, 385 - 405
- Soukup, Ladislav, „Trestní právo“, in: Malý a kol., *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, 3. přepracované vydání, 2003, s. 413-419

- Svoboda, Jiří, „Klášter Kongregace sv. Karla Boromejského“, in: Hájek, Svoboda, *Kniha o Řepích*, Praha, 2006, s. 71-89.
- Tuček, Josef, „Řepy“, in: *České vězeňství*, 3/1994, s. 83 – 89
- Uhlík, Jan, „Donucovací pracovní, výchovatelny, pražská Fišpanka a Řepy“, in: *Historie věznění a vězeňství v Čechách: Osudy významných vězeňských osobností, prožité ve významných dobách zemí českých, viděné se zřetelem k vývoji českého vězeňství*, Praha, Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR 2006, s. 169-177
- Uhlík, Jan, „O Františku Josefu Řezáčovi a o tradicích našeho vězeňství“, doslov k obnovenému vydání knihy po 143, in: *Vězeňství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnějším trestání a polepšování zločinců*, 1995
- Masarykův slovník naučný, díl I., A-Č, Československý kompas, Praha, 1925
- Masarykův slovník naučný, díl II., D-G, Československý kompas, Praha, 1926

Seznam tabulek

Tabulka 1: Řeč trestanek uvádějících jeden jazyk s. 20

Tabulka 2: Délka trestů s. 22